

DANIEL
ZBULESA

Komentar

Agim Rama

Rruga e Paqes

2020

LETËRSIA APOKALIPTIKE

Libri i Danielit i takon gjinisë letrare apokaliptike që lind në një kohë të mediokritetit shpirtëror – në këtë rast mes të mërguarve në Babiloni – të shkaktuar nga: humbja e pavarësisë kombëtare, lëshimi i fesë tek shumica, përndjekja e atyre që mbeten besnikë ndaj Zotit. Perëndia i zbulon popullit të tij se si po realizohet plani i tij. Historia caktohet nga Perëndia, jo vetëm në përgjithësi, por edhe në hollësi; ajo që ndodh s’është rastësi, por një fazë e planit të Perëndisë që ndërtohet sipas skemës së disa periudhave.

Kjo gjini karakterizohet nga tiparet që vijojnë:

- 1) Përdorimi i vegimeve të raportuara drejtpërdrejt.
- 2) Përdorimi i simboleve si mjet zbulimi, nganjëherë të interpretuara (shih cjapin dhe dashin) dhe nganjëherë pa interpretim (shih gruan e veshur me diellin në librin e Apokalipsit kap. 12).
- 3) Parashikimi i së ardhmes së popullit të Perëndisë në lidhje me kombe të tjera, e cila arrin kulmin e saj me ardhjen e Mesisë.
- 4) Stili prozaik e jo poetik (ndryshme nga profetët e DhV).

Libri i Danielit ka për qëllim përgjigje në një pyetje të veçantë: edhe sa kohë duhet të zgjasë vuajtjet e çifutëve, popullit të zgjedhur? Libri i profetit Jeremia jepte një përgjigje të kufizuar (deri në 70 vjet: fundin e mërgimit babilonas), por libri i Danielit jep një përgjigje më të gjerë (deri në 7 x 70 vjet: në kthimin e Mesisë për të ngritur mbretërinë e tij). Në këtë libër për herën e parë në Bibël është fjala për Birin e njeriut (emërtim mesianik), i cili i vetmi është në gjendje ta çlirojë përfundimisht popullin e tij. Përveç kësaj, shpallet qartë ringjallja e të vdekurve, e cila është zgjidhja e problemit të shpërbllimit të martirëve.

Libri ndahet në dy pjesë: kapitujt 1-6 janë tregim.

1. Danieli dhe tri shoqët e tij në shërbim të Nebukadnecarit.
2. Ëndrra e Nebukadnecarit dhe shtatorja.
3. Adhurimi i shatores dhe tre shoqët në furrën e zjarrtë.
4. Marrëzia e Nebukadnecarit.
5. Gostia e Belshacarit.
6. Danieli në gropën e luanëve.

Në çdo rast, Danieli dhe shoqët e tij dalin fitimtarë nga prova, nga varet jeta (ose të paktën reputacioni i tyre), kurse paganët e falënderojnë Perëndinë që i ka shpëtuar. Këto ngjarje ndodhin në sundimet e Nebukadnecarit, princit trashëgimtar, Belshacarit, dhe pasardhësit të tij, Dariut.

Kapitujt 7-12 marren me vegimet që pa Danieli.

7. Katër egërsirat

8. Dashi dhe cjapi

9. 70 periudha prej 7 vjetësh

10-12. Vegimi i ngushticës së madhe dhe kohëve të fundit.

Në hollësi:

1. Katër egërsira janë: perandoria babilonase (606-539), medo-persiane (539-331), greke (331-68 (331-323 + 323-68) dhe romake (68-476). Dhjetë gishtat e këmbëve janë forma e rilindur e perandorisë romake prej 10 kombesh, e cila do të ekzistojë kur të vijë Mesia.

2. Dashi dhe cjapi (këtu jepet interpretimi) janë perandoria medo-persike (në 8,3, dy birët shënojnë natyrën dyfishtë të perandorisë), kurse cjapi perandoria greke e Aleksandrit që ndahet më vonë në katër pjesë, ndërmjet gjeneraleve të tij. Perandoria medo-persike ka tri brinjë, që përfaqësojnë Babiloninë, Lidinë dhe Egjiptin, të cilat i kishte pushtuar.

Autorin e intereson kryesisht Antioku IV (Epifan) që përndjek çifutët, pasardhësi i tij i ditëve të fundit (rr. 36-39) dhe mbreti i veriut.

3. 70 periudhat prej 7 vjetësh që përfundojnë me ardhjen e Mesisë. Ne jetojmë midis periudhës së 69 dhe asaj të 70.

4. Periudha përfundimtare e provës së madhe, ringjallja, gjyqi i fundit për çifutët dhe ngritja e mbretërisë mesianike. Kap. 11 është shpjegim me hollësi i kap. 8.

DANIEL

Hyrje

DANIEL (Dani-El = Zoti është gjykatësi im): megjithëse libri i Danielit nuk gjendet në pjesën me titull Profetët (por në Shkrimet e tjera) dhe megjithëse është më afër zhanrit të apokaliptikës sesa profecisë klasike, ne mund ta studiojmë në kontekstin historik të mërgimit. Libri përbëhet nga dy pjesë: ch. 1-6 (përveç kap. 2) përmban një seri tregimesh rreth Danielit dhe shokëve të tij, ndërsa 7-12 paraqet 4 vegime të shkëlqyera që pa Danieli. Daniel shfaq tipare të një njeriu të mençur që di të interpretojë ëndrrat. Të tjerët do ta ndajnë librin si më poshtë:

1. Mesazhi për johebrenjtë (shkruar në gjuhën aramase): Fuqia johebre një ditë do të marrë fund.

2. Mesazh për hebrenjtë (shkruar në hebraisht): Populli i Zotit do të çlirohet përfundimisht dhe do të mbretërojë mbi të gjitha kombet e tjera si populli i Tij.

Prof Ellison thekson se përdorimi i dy gjuhëve mund t'i atribuohet faktit që libri u përkthye në aramaisht një shekull ose më shumë pas përbërjes së tij dhe se pjesë të caktuara të tekstit hebraik u humbën, kështu që ato u zëvendësuan nga përkthimi aramaisht i cili kishte mbijetuar.

Qëllimi i librit është t'i përgjigjet pyetjes: Sa duhet të zgjasin vuajtjet e popullit të zgjedhur? Në përgjigje të kësaj pyetjeje, Zoti thotë se nuk do të kalojnë vetëm 70 vjet (siç kishte profetizuar Jeremia – 25: 11-14; 29:19), por 70 x 7 vjet. Qëllimi i profecisë është që ato të paralajmërohen dhe të mos merren në befasi dhe të humbin besimin e tyre, por të kuptojnë që kjo është e gjitha pjesë e planit të Zotit.

Në kap. 7 gjejmë përmendjen e parë të Birit të njeriut i cili merr sundimin në mbarë botën nga Perëndia Atë, në të njëjtën kohë kur kombi i zgjedhur është i shfajësuar dhe i rivendosur. Në kap. 12 gjejmë një aludim të qartë për ringjalljen, e cila është,

mes të tjerash, zgjidhje e problemit të hakmarrjes për dëshmorët që kurrë nuk u shfajësuan gjatë jetës së tyre.

Problemet kritike: Tradicionalisht data i përshtatet shekullit të 6-të, gjatë mërgimit. Sidoqoftë, personi i parë që pretendoi se Daniel ishte shkruar në kohën e Antiokut Epifan (dhe për këtë arsye jo profetik) ishte Porfiri, i cili ishte një propagandues famëkeq antikristian, i cili po punonte për shtetin romak, në përpjekje për të diskredituar të krishterët në një kohë të persekutimi nën sundimin e Deçianit. Libri i tij u botua nën titullin *Kundër të krishterëve*. Një autor hebre i periudhës mesjetare pretendoi se libri i Danielit ishte falsifikuar për të mbështetur idenë e një ringjalljeje trupore. Kohët moderne kanë parë rigjallërimin e dyshimeve të tilla nga kritikët që mohojnë apriori mundësinë e profecisë parashikuese.

Kundërshtimet:

1) Nëse asnjë nga profecitë e Danielit nuk ishte parashikuese, është e vështirë të shihet se si libri hyri në kanun, sepse përmbushja e profecisë ishte një parakusht i domosdoshëm për të bërë dallimin midis një profeti të rremë dhe një të vërtetë. Nëse pranojmë se është historikisht e pasaktë, atëherë kjo do të ishte një arsye tjetër për të mos e përfshirë atë në kanun.

2) Pretendohet se Daniel është plot pasaktësi historike dhe prandaj nuk mund të jetë shkruar nga një autor i shekullit të gjashtë.

a) Pretendohet se Daniel 1: 1 bie ndesh me Jer 25:25 . datën e rrethimit të Jeruzalemit, por të dy shkrimtarët po e shikojnë atë nga një këndvështrim tjetër, njëri nga një izraelit dhe tjetri nga ai babilonas: në Izrael, viti i parë i një mbreti (i pjesshëm ose i plotë) llogaritej si vitin e tij të parë (si në sistemin tonë), por në Babiloni viti i tij i parë ishte viti i tij i parë i plotë (asnjë pjesë e një viti nuk u llogarit).

b) Shprehja 'Kaldean' për të treguar një kastë priftërie shihet se tregon për një kohë të mëvonshme, por Herodoti na thotë se është përdorur në këtë mënyrë qysh në kohën e Kirit.

c) Sëmundja e Nebukadnecarit: pretendohet se nuk ka asnjë aludim në histori për këtë. Kjo është e pasaktë. Prifti babilonas i quajtur Berossus, i cituar nga Jozef Flaviu, i referohet asaj, siç bën Abideni, (cituar nga Eusebius), si dhe të dhënat babilonase të zbuluara nga një arkeolog i famshëm. Sëmundja, e njohur për psikiatrinë, quhet boanthropi, në të cilën pacienti imagjinon veten të jetë një lopë ose dem, dhe ha bar.

d) Belshacari dhe Nabonidi: sipas Danielit, Belshacari ishte mbret i Babilonisë kur ra. Të dhënat historike thonë se Nabonidi ishte mbyllur në Teima dhe kështu nuk ishte në gjendje të lëvizte. E vërteta është se Belshacari ishte bashkëregjent për pjesën më të madhe të mbretërimit të Nabonidit dhe ishte ngarkuar me mbrojtjen e Babilonisë. Ai ishte 'bir' (domethënë nipi) i Nebukadnecarit.

e) Identiteti i Dariut, medasit: Dariu është një titull dinastik që do të thotë Pushtuesi, me siguri ka për qëllim Astiagu. Ai ishte mbreti i fundit medas dhe u mund nga Kiri, i cili e emëroi atë si mbret vasal ose bashkëregjent të Babilonisë.

d) Vendi i librit të Danielit në kanun (ndër Shkrimet e tjera): kjo nuk kërkon një datë të vonë, por thjesht zbulon se Danieli nuk u konsiderua profet në kuptimin klasik: ai nuk funksiononte si ndërmjetës midis Zotit dhe bashkësisë së besëlidhjes.

e) Gjuha e përdorur: është treguar se lloji aramaisht i përdorur në Daniel ishte ai që u rrit në gjykatat dhe kancelaritë e shekullit të VII dhe që më vonë u bë i përhapur. Hebraishtja ngjason me atë të Ezekielit, Hagait, Ezrës dhe Kronikave. Fjalët persiane që ndodhin janë persian e vjetër. Fjalët greke që ndodhin vinin nga kontakti me kolonitë greke dhe me merceneritë, disa prej të cilëve luftuan në betejën e Karkemishit, shumë përpara pushtimeve të Aleksandrit.

Konteksti historik: Daniel u soll në Babiloni gjatë mërgimit të parë të vitit 605. Mërgimi zgjati 48 vjet (597-538), por profecia e Jeremisë për 70 vjet mërgimi ndoshta ka të bëjë me kohën gjatë së cilës Tempulli mbeti në gërmadha (587-515). Gjatë kësaj periudhe, hebrenjtë adoptuan aramaishten si gjuhën e tyre të parë.

Gjoniri letrar: Siç thamë edhe më parë, Daniel është kryesisht apokaliptik. Kjo mund të përcaktohet si më poshtë:

1. Këto janë vegime që raportohen ndërsa ndodhin dhe nuk përmbliohen ose treten si në profecinë klasike.
2. Zbulesa kalon nëpër simbole, ose të interpretuara (dash dhe dhi e Dn 8), ose lihen pa interpretim (grua e veshur në diell, si në Ap 12).
3. E ardhmja e popullit të Zotit parashikohet në lidhje me kombet (jo-hebrenj) dhe arrin kulmin me ardhjen e Mesisë.
4. Ne përdorim prozë sesa një stil poetik (tipik i profecisë).

KOMENTAR

A. **Kuadri i tregimit**

1. 1-21 **Mbretërimi i Zotit dhe besnikëria e shërbëtorëve të tij**

1. 1-2 Njeriu propozon, Zoti disponon

Historia e Danielit është prezantuar nga dy deklaratatë të cilat ofrojnë kontekstin historik dhe teologjik për tërë historinë.

Nebukadnecari, mbreti i Babilonisë, erdhi në Jeruzalem dhe e rrethoi. Nebukadnecari ka pushtuar Palestinën disa herë.

Rrethimi i përmendur këtu u bë në 605 para Krishtit, viti i tretë i mbretërimit të Jojaqimit (me llogaritjen babilonase. I. 25. 1, i cili i referohet të njëjtit incident, përdor llogaritjen hebraike, duke llogaritur në nga viti i ri që i paraprinë pranimit të një mbreti.).

Menjëherë jemi njohur me temat kryesore të të gjithë librit:

1. Babilonia kundër Jeruzalemit, qyteti i kësaj bote kundër qytetit të Zotit (Agostin), një konflikt i gjurmuar në Shkrimet e shenjtë deri në të folmet e tij në Apokalips (shiko Ap 14. 8; 17. 5; 18. 2- 24). Në fund të fundit, ky konflikt është i rrënjësor në deklaratën e Zan. 3.15.

2. Sovraniteti i Zotit, me gjithë paraqitjet në të kundërt. Në rënien e Jeruzalemit, profecia u përmbush (p.sh. Is. 39. 6-7; Jer. 21. 3-10; 25. 1-11) dhe gjykimet e besëlidhjes së Zotit (përfshirë profetët kishte paralajmëruar) ishin inaguruar (d.m.th. 28.36-37, 47-49, 52, 58). Mërgimi ishte një gjykim mbi mbretërimin e Jojaqimit (2 K. 36. 5-7), por kalbja ishte vendosur mirë më parë (2 Mbr. 24. 1-4). Për paraqitjet e jashtme, Nebukadnecari ishte triumfues, dhe emri i Zotit u turpërua (vendosja e artikuljve të tempullit në thesarin e perëndisë së tij që shënon triumfin e hyjnisë pagane Nabu mbi Zotin). Në realitet, megjithatë, asgjë nuk është jashtë rregullit hyjnor (krh. Is. 45. 7; Ef. 1.2b) pasi vetë Nebukadnecari u çua përfundimisht në njohje (4.35). Në Daniel, përvoja e Jozefit përsëritet (Zan. 45. 4-7; 50.20).

1. 3-7 Riprogramimi në Babiloni

Në Babiloni, disa izraelitë morën arsim special. Të zgjedhurit kishin më shumë të ngjarë të ishin udhëheqës të natyrshëm (nga familja mbretërore dhe fisnikëria) (3) dhe kishin demonstruar tashmë aftësi intelektuale. Ata duhej të riedukoheshin intelektualisht dhe të trajtoheshin me dinjitet. Disa objektiva ishin në pamje, p.sh. riprogramimi fetar (gjuha, letërsia dhe ushqimi të gjitha kanë kuptime fetare dhe kulturore) dhe një “rrjedhje e trurit” që do të dobësonte njëkohësisht perspektivën e udhëheqjes së aftë në të ardhmen midis izraelitëve dhe do të forconte potencialisht shoqërinë babilonase pasi procesi të përfundojë (5b).

Edukimi parashikonte padyshim që përfshinte astrologjinë, divinacionin dhe “artet” e tjera. Të rinjtë do të vareshin nga premtimi i Es. 3. 1-3 mirë para ngjarjeve të ch. 3!

Riprogramimi u përrua me dhënien e emrave të rinj, secila prej tyre ishte fetarisht domethënëse siç tregohet nga prapashtesat e emrave hebraikë – Dani-el do të thotë “Zoti është gjykatësi im”; Hanan-iah, “Zoti ka qenë i mëshirshëm”; Misha-el, “Kush është si Zoti? dhe Azar-iah, “Zoti ndihmoi”. Ndërsa format në të cilat shfaqen emrat e tyre babilonas mund të jenë korruptime të qëllimshme (mbase një sinjal për lexuesin e falsitetit të përfshirë në to), emrat e perëndive pagane (p.sh. Bel, Nabu dhe ndoshta Aku) janë aty regjistruar. Një ndryshim i identitetit (më shumë fëmijë të Zotit) dhe fati (Babiloni, jo Jeruzalemi) ishte në sy, të dyja të forcuar nga përdorimi i vazhdueshëm.

1. 8-21 Kalimi i provës së parë

Duke sqaruar me kujdes pengesat për besnikëri, tregimi tani tregon sesi Zoti realizoi planin e tij sovran për të mbështetur popullin e tij besnik kundër çdo mosmarrëveshjeje. Ai që kontrollon punët e kombeve (1-2) gjithashtu punon në jetën e individëve. Shihni “Zoti ka çliruar” (1) me Zotin e bëri favorin zyrtar të shfaqjes (9) dhe Zoti i dha (17).

Daniel besonte se duke marrë ushqim dhe verë mbretërore, ai do të ndotin veten (8; krh. Ez 4 9-14). Arsyeja ishte ndoshta më delikate sesa besnikëri me ligjet e dietave levitike kundër konsumit të ushqimit “` i papastër` (pasi nuk u vendos asnjë ndalesë në verë) ose që ushqimi u ishte ofruar idhujve (përveç nëse perimet shpëtojnë nga shenjtërimi i tillë). Në dritën e kësaj, vendimi i tij mund të ketë qenë thjesht vendosmëria e tij për të mos e lejuar veten të asimilohej (dhe të komprometuar shpirtërisht) nga kultura babilonase kur ai ishte në gjendje të rezistonte në mënyrë aktive. Lidhur me edukimin dhe emrin e tij të ri, ai nuk mund të bënte shumë. Kështu, historia nënvizon mençurinë e Danielit për të ditur kur duhet të përqendrohet rezistenca e tij.

Danieli është paraqitur këtu si një model i dëshmisë besnike në tërheqjen e jetës së tij, hirin e rezistencës së tij dhe mënyrën në të cilën dëbimi i tij zgjoi favorin dhe simpatinë e zyrtarit (9) dhe marrëveshjen e rojes (14).

Falë dietës së tyre vegjetariane, Daniel dhe shokët e tij përparuan fizikisht. Duke nënkuptuar, ishte edhe veprimi i Zotit. Burimet njerëzore sigurojnë ushqim, por vetëm Zoti siguron ushqim fizik. Testi dhjetëditor (14) është bërë një mënyrë përhershme (15-16).

Për më tepër, Danieli dhe shoqëruesit e tij morën dhunti të veçanta hyjnore (17-19). Jo vetëm që jeta dhe karakteri i Danielit përshkruhen në një mënyrë që me qëllim kujton Jozefin; është gjithashtu një pasqyrim i asaj të Mesisë që do të vijë (Is. 11-23).

Komenti i fundit (21) vlerësohet nga kritikët të kundërshtohet me 10. 1. Por këtu nuk është çështje e sigurimit të datës së vdekjes së Danielit; është teologjike, jo vetëm kronologjike. Viti i parë i Kirit (538 para Krishtit) shënon fillimin e epokës së restaurimit (2 Mbr. 36. 22-24). Fakti është se Daniel jetoi për të parë veprimet e Nebukadnecarit të kthyera. Kur mbreti i Babilonisë kishte vdekur shumë kohë, shërbëtori i Perëndisë vazhdoi të jetonte dhe populli i tij u rivendos. Kështu, ne jemi të përgatitur për historitë e mëposhtme të konflikteve dhe për

vegimet e librit të triumfit përfundimtar të mbretërisë së Perëndisë.

2. 1-49 **Mbretërimi i Zotit në sundimin e mbretërive**

2. 1-13 Ëndrrat shqetësuese për Nebukadnecarin

Ngjarjet e kapitullit të dytë ndodhin gjatë vitit të dytë të mbretërimit të Nebukadnecarit (604 para Krishtit; krh. 1. 1-2).

Në mbretëritë antikë të Lindjes së Afërt, besohej veçanërisht se ata morën mesazhe nga perënditë. Prandaj, ëndrrat e Nebukadnecarit ishin veçanërisht interesante, duke rënë në kontekstin e politikës së tij ambicioze të jashtme. (Fitorja e tij mbi egjiptianët në Karkemish dhe Hamat kishte siguruar kontrollin e Sirisë; fushata të reja pasuan vitet e ardhshme.) Përmbajtja e ëndrrave të tij e la atë një burrë të shqetësuar dhe shqetësues (1). Ai kështu thirri këshilltarët e tij të ndryshëm, titujt e të cilëve janë tregues i natyrës së shkencës dhe fesë babilonase (për shembull për magjistarët shih Lp.18. 10-12; Mal. 3.5).

Ka paqartësi për sa i përket ëndrrës së tij që Nebukadnecari mund të mbante mend (3). Disa deklarata nënkuptojnë se ai kishte mbajtur të paktën një sens të përgjithshëm të tij (për shembull v 9c). Ëndrra kishte lënë një përshtypje aq shqetësuese sa që kërkonte sigurimin e një interpretimi të saktë nën dhimbjen e vdekjes (5).

Ka paqartësi për sa i përket ëndrrës së tij që Nebukadnecari mund të mbante mend (3). Disa deklarata nënkuptojnë se ai kishte mbajtur të paktën një sens të përgjithshëm të tij (për shembull v 9c). Ëndrra kishte lënë një përshtypje aq shqetësuese sa që kërkonte sigurimin e një interpretimi të saktë nën dhimbjen e vdekjes (5). Kështu, vetëm nëse këshilltarët e tij mund t'i thonin atij përmbajtjen e një ëndrre për të cilën ata ishin natyrisht injorante, ai do të ishte i sigurt për aftësinë e tyre për ta interpretuar atë. Përgjigjja e këshilltarëve ishte edhe e arsyeshme (4, 7) dhe gjithnjë e më e dëshpëruar (10-11) – një tregues i qëllimshëm nga narratori i perversitetit të mbretit dhe falimentimit të mençurisë së oborrit të tij.

Fjalët në gjuhën aramaike (4) tregojnë ndryshimin e gjuhës nga hebraishtja në aramaisht që vazhdon deri më 7.28.

Kërcënimi i Nebukadnecarit për sanksione të tepërta dhe kapriçioze (por në asnjë mënyrë të pashembullt) (5) dhe dyshimin e tij për komplot midis këshilltarëve të tij (9) tradhton një ndjenjë të thellë të pasigurisë pavarësisht nga arritjet e tij. Dekreti që ai kaloi (12) përfshin Danielin dhe shokët e tij, mungesa e të cilëve (e pashpjegueshme) thekson dramën e tregimit.

2. 14-23 **Daniel merr iluminizmin**

Forca dhe hiri i karakterit të Danielit manifestohet edhe një herë (krh. 1. 8, 12) në mençurinë dhe taktin me të cilin foli me komandantin e skuadrës së vdekjes, si dhe në kërkesën e tij të sjellshme për Nebukadnecarin (16). Ka një kohë për mirësjellje të pacientit, si dhe për qortim të drejtpërdrejtë (krh. 5. 17-28; Mk 6.18).

Asnjë karakteristikë e jetës së Danielit nuk qëndron më qartë se lutja e tij (18; krh. 6.10; 9. 3-23; 10.12). Këtu, ai dhe shokët e tij luten për mëshirë (18), sepse e ardhmja e mbretërisë së Perëndisë dhe dëshmisë së tij në Babiloni dukej se varej nga ruajtja e tyre. Daniel besonte se ai kishte qasje në mbretëritë që astrologët babilonas i konsideronin të ndaluar (11). Karakteri i Zotit, Zbuluesi dhe Zbulimi (22-23a), formoi bazën e kërkesës së tij. Ai është Zoti i mençurisë dhe fuqisë (20), sovran i të gjithë historisë (21a) që komunikon me popullin e tij (22; krh. Veprat 4: 24-30). Në një mënyrë që nuk shpjegohet plotësisht, misteri iu zbulua Danielit në një vegim (19).

2. 24-49 **Ëndrra e shpjeguar**

Daniel u kthye në prani të mbretit, tani në gjendje të flasë në gjatësi më të madhe dhe me guxim të duhur, duke kundërshtuar pafuqinë e këshilltarëve të mbretit për njohjen e këshilltarit qiellor të Danielit.

Nebukadnecari kishte parë një statujë të madhe, në formën e një njeriu dhe ishte bërë dukshëm nga metale me vlerë në rënie (ari, argjendi, bronzi, hekuri i përzier me argjilë). Në këtë ëndërr u shfaq një shkëmb i nxjerrë që goditi dhe shkatërroi statujën (vini re jehonën e Ps. 99 në vs 346-35a). Shkëmbi kishte dy karakteristika të jashtëzakonshme. ajo u pre, por jo nga dora e njeriut (34), domethënë që prejardhja e saj ishte në veprimtarinë e Zotit, dhe u bë një mal i madh dhe mbushi tërë tokën (35), c domethënë, veprimtaria e tij ishte universale.

1. **Vegimi i Nebukadnecarit:** të përfaqësojë katër perandori të njëpasnjëshme, forca e të cilave po zvogëlohet gradualisht. Interesi i Danielit është përqendruar në perandorinë e fundit në formën e tij të ringjallur. Perandoritë janë:

a) Babilonia (606-539)

b) Medo-Persia (539-331)

c) Greqia (Aleksandri i Madh) 331-323 + 323-68

d) i) Romë (68-476), të dy këmbët i përgjigjen Perandorisë Romake të Perëndimit dhe Lindjes.

ii) Në formën e saj të ringjallur, një konfederatë Evropiane me 10 kombe (Dn. 2.42; 7.23; 9.27).

Perandoria Romake e zgjatur (ose: e përtërirë) është një konfederatë e dhjetë kombeve, e udhëhequr nga një bri i vogël i cili është egërsira e parë e Ap. 13 (d.m.th. : një diktator evropian, një lloj super Hitleri) . Egërsira ose Mesia i rremë është një udhëheqës hebre që shfaqet si egërsira e dytë në Ap. 13 rindërton tempullin dhe në fund promovon adhurimin e egërsirës së parë në Izrael, e cila shkakton shtrëngimin e madh, i cili kulmon me kthimin e Mesisë së Vërtetë, dhe vendosja e mbretërisë mesianike. Në asnjë kohë Perandoria Romake nuk ishte një konfederatë e 10 kombeve, kështu që kjo duhet t'i referohet së ardhmes.

Efekti i kësaj zbulesë përshkruhet në vijim (46-49).
Nebukadnecari e nderoi Danielin dhe bëri një profesion të

njohjes së Zotit të tij. Emërimi i shokëve të Danielit (49) shpjegon praninë e tyre në ngjarjen që pason në kap. 3, që nga ana tjetër zbulon se profesioni i Nebukadnecarit ishte vetëm sipërfaqësor.

3: 1-30 **Mbretërimi i Zotit në sprovë të zjarrta**

3: 1-18 Idhujtari ose vdekja

Autori i Danielit dëgjon qartë se ne shohim një lidhje të ngushtë midis ëndrrës së Nebukadnecarit dhe statujën që ai ngriti në rrafshinën e Durës (1). Një strukturë e madhe drejtkëndëshe me tulla (14 m katror dhe 6 m e lartë) u zbulua pranë hyrjes së lumit Dura në Euftrat. Ishte ndoshta një përfaqësim i vetë mbretit (krh. 2.38, “Ju jeni kjo koka e artë”). Në këtë rast, fakti që, ndryshe nga statuja e ëndrrave (2. 31-33), ishte bërë tërësisht prej ari (d.m.th i mbuluar me siguri me veshje ari) sugjeron reagimin tepër të vetë-përqendruar të Nebukadnecarit ndaj interpretimi i Danielit (2.44 -45). Vini re theksin e shtatëfish që ‘Nebukadnecar ... instaloi’ statujën (1, 2, 3, 5, 7, 12, 14). Duke pasur parasysh “sundimin dhe fuqinë, fuqinë dhe lavdinë” e Zotit (2.37), ai e shfrytëzoi atë. Çelësi për të interpretuar sipërfaqësinë e rrëfimit të tij në 2.47 tani është i qartë.

Përmasat e pazakonta të statujës (nëntëdhjetë metra të larta dhe nëntë metra të gjëra) sugjerojnë se lartësia përfshinte një bazë mjaft të madhe.

Dy tipare të tregimit theksojnë tensionin që rrethon mesazhin e saj. Së pari, përsëritja e listave të pamjeve dhe tingujve (vs 2-3 për pamjet; vs 5, 7, 10 për tingujt. Lyre, harpa dhe tubat duket se kanë origjinë greke dhe mund të tregojnë karakterin e përhapur të kulturës greke.) Lexuesi është “atje”. Vini re se ngjarja ishte e rrethuar nga një atmosferë fetare dhe padyshim që pati një ndikim të mrekullueshëm estetik.

Nga ana tjetër, të tre hebrejstë pranuan se adhurimi biblik i pranueshëm nënkupton nënshtrimin e frymës drejt së vërtetës (krh. Gjn 4:24; Rom 12: 1-2). Së dyti, natyra e paqartë e konfliktit

midis qytetit të kësaj bote dhe qytetit të 'Zotit. Zgjedhja ishte idhujtari ose vdekje (4-6). Kunji nuk ishte vetëm bindja ndaj Dal. 20, 4-6, por nëse këto do të ishin krijuar dhe rikrijuar në shëmbëlltërinë e Zotit (Zan 1. 26-27; Ef 4.22; Kol. 3.10; krh. Mt 22. 20-21) duhet të përkulet për imazhin e njeriut. Në këto rrethana, besimi i Shadrakut, Meshakut dhe Abednego shkëlqen më të ndritshëm se flakët e furrës (Heb. 11,34), sepse ata ilustrojnë me forcë besnikërinë ndaj fjalës së Zotit (2 Kor. 4.11, 136, 18) .

Nebukadnecari padyshim besonte se secili person kishte çmimin e tij; askush nuk do ta kundërshtonte urdhrin e tij. Ishte sigurisht një provë edhe më e rëndë për hebrenjtë sesa ata që kishin përvojë tashmë në grip. 1 dhe 2 (i cili tani mund të konsiderohet si përgatitës për këtë). Besnikëria dhe guximi i tyre kanë marrë dëshmi të vërteta, megjithëse të egzagjeruara keq dhe të kërkuara, nga astrologët. Sidoqoftë, ata e kuptuan këtë çështje: ata nuk u shërbejnë perëndive tuaja ose adhurojnë imazhin e arit (12; krh. Dal. 20. 3-4, 23).

Mbreti, i cili më parë kishte pasur kontakte me tre hebrenjtë (1.18-20; 2.49), e dinte tashmë përgjigjen e pyetjes së tij (14) dhe tani e sfidoi Zotin e tyre, si dhe guximin e tyre (15). Ai nuk i mori parasysh dy karakteristikat e tyre kryesore: njohjen e tyre për fuqinë e Zotit (17) dhe angazhimin e tyre për fjalën e tij të shpallur (18). Besimi i tyre u përhap me shpresë (17; krh. 1.12-13; 2.16) por nuk tregoi asnjë guxim të tepruar (18) dhe bëri jehonë shembullin e Abrahamit (krh. Rom. 4.20) dhe dëshmisë së Jobit. 13. 15a).

3. 19-30 "Flakët nuk do t'ju djegin"

Arrihet kulmi i armiqësisë së mbretit të Babilonisë ndaj qytetarëve të Jeruzalemit. Dikur "i tërbuar nga tërbimi" (13; krh. V. 19), tani qëndrimi i mbretit ndaj tyre ka ndryshuar (19) përballë zgjidhjes së tyre të qetë. Ai urdhëroi që furra të nxehtet në fuqinë e saj të plotë (kuptimi i mundshëm i shtatë herë më i nxehtë se zakonisht) dhe ushtarët më të fortë për t'i lidhur ato (20) në

mënyrë që ata të ishin të lidhur fort (23). Furra ishte aq e nxehtë sa flakët e zjarrit vranë ushtarët (22). Me këto detaje, narratori thekson pamundësinë njerëzore të mbijetesës së hebrenjve, por përshkrimi i rrobave të tyre shërben si një sinjal i triumfit të papritur që do të ndodhë. Ndërsa mbreti tërbohej dhe ushtarët u dogjën për vdekje, të tre miqtë u shfaqën me veshje festive (shënoni tregimin shumëngjyrësh të veshjeve, pantallonave, çallmave dhe veshjeve të tjera; 21). Kjo theksohet nga veprimtaria e hebrenjve në furrë (duke ecur rreth pa kufij; 25).

Me sa duket, furra kishte dhe hyrje të sipërme dhe të poshtme, kështu që ekzekutimi i kremrimit mund të konsiderohej një spektakël publik. Nebukadnecari u detyrua të kthehej në dogmatizmin e tij të mëparshëm (26; krh. V. 15c) kur pa tre rrëfimtaret e gjallë, duke iu bashkuar një figure të katërt të ngjashme me një perëndi (24-25).

Tani ai e ka kuptuar se ishte me ndërhyrjen e mrekullueshme të Perëndisë së tyre që tre hebrenjtë u shpëtuan. Theksi është vendosur në gjithëpërfshirjen e mbrojtjes së Zotit, siç dëshmohet nga fakti se ata u shfaqën pa u ndezur edhe era e zjarrit mbi to (27).

4. 1-37 **Mbretërimi i Zotit poshtëron Nebukadnecarin**

4. 1-18 Ëndrra e pemës kozmike

Historia në kapitullin e katërt është vendosur në kontekstin e një letre disi poetike (1-18, 34-37, mbase e kompozuar me këshillën e Danielit). Pjesa qendrore është tregimi i rënies së Nebukadnecarit, i thënë në personin e tretë, duke theksuar se, gjatë ngjarjeve të regjistruara, mbreti nuk ishte në gjendje të vlerësonte përvojat e veta. Cilësia e lavdërimit (3) na përgatit që puna e Zotit të përshkruhet. Nebukadnecari përshkruhet në kulmin e fuqive të tij: në shtëpi, në pallatin tim, i lumtur, i prosperuar (4).

Nebukadnecari kishte një ëndërr të tmerrshme. Pavarësisht nga mësimet e kap. 1-3, dhe rrëfimet e 2.47 dhe 3. 28-29, është

për magjistarët e tij që mbreti u kthye përsëri (Pr. 26.11; 2 Pjt 2.22), vetëm për t'i gjetur të falimentuar (7). Motivi qendror i ëndrrës ishte një pemë kozmike, që përfaqësonte qartë një perandori botërore e cila arriti dhe siguroi për të gjithë (10-12; krh. 2. 37-38). Mbi të, u shqiptua një dekret qiellor; duhej të zbritej në një trung (15 a). 15b-16); një individ do të poshtërohet, do të jetojë si një kafshë, i zhytur në vesë nga qielli (15b). Ndoshta ky element i ëndrrës që e mbushi Nebukadnecarin me prezantime (5) dhe intrigoi shoqërinë mbretërore të magjistarëve (7). përsëri, ishte Daniel, Zoti, i huaj, i cili vetëm mund të ndihmonte.

Vini re se Nebukadnecari instinktivisht interpretoi realitetin e jetës shpirtërore të Danielit sipas kornizës së tij fetare (shpirti i perëndive të shenjta; (8b). Rrëfimet e tij të mëparshme nuk e kishin çliruar nga politeizmi. Kthimi në fe (krh. V 8).

4. 19-27 **Një paralajmërim i gjykimit**

Interpretimi u dha atëherë (24-26). Dekreti qiellor ishte një gjykim. Ishte kundër Nebukadnecarit (24), i vendosur në kontekstin e sovranitetit absolut të Zotit (25, 27). Por ai ishte në të njëjtën kohë i drejtë dhe i ngjyrosur me mëshirë: gjykimi i tmerrshëm që do të shndërronte Nebukadnecarin në kafshë, i përshtatej me atë që kishte vepruar si një egërsirë e egër për popullin e Perëndisë.

4. 28-37 **Poshtëruar dhe shëruar**

Dekreti i Zotit është përmbushur. Pas një viti mundësie për pendim (29), Nebukadnecari u gjet në vetëlartësim (30): Unë e ndërtova ... me fuqinë time të fuqishme ... për lavdinë e madhështisë time (krh. Is. 13, 19).). Arritjet e tij janë vërtet të jashtëzakonshme, në veçanti një program i madh rinovimi dhe rindërtimi. Ai ndërtoi kopshtet e varura, një nga Shtatë mrekullitë e botës antike, për të kujtuar gruan e tij të mesme Amytis për atdheun e saj. Por ai kishte ndjekur me vetëdije një politikë të zgjerimit, duke pretenduar se ishte emëruar në mbretëri

univerzale nga Marduku. Gjykimi hyjnor (shpallur në vargun 31-32) nënkuptonte një poshtërim të plotë të mbretit; autoriteti i tij (31) dhe arsyeja e tij (34) u tërhoqën menjëherë (33). Rrëfimi i tij në v. 33 se saniteti i tij ishte rikthyer i jep besim idenë se përgjigjja e mbretit ndaj gjykimit të Zotit nxiti një gjendje psikotike (e njohur tani si likantropi). I tillë ishte ndikimi mahnitës i fjalës së Zotit në shpirtin e tij (krh. Jr 25. 15-16). Pasi e portretizoi veten si mbinjerëzor (3. 1-6; 4.30), ai u bë subhuman; pasi ngriti statujën e tij për t'u adhuruar si shëmbëlltë e një perëndie, ai humbi jetën e tij si imazhi i Zotit (Zan. 1: 26-27) dhe veglat e fundit të lavdisë së vërtetë (krh. Rom 3, 23). Pasi të sillej në mënyrë miri, ai tani ka korrur të lashtat e së cilës i kishte mbjellë farat (Gal. 6: 7-8).

Pendimi i mëparshëm i Nebukadnecarit mund të kishte patur keqardhje (27). Edhe tani, përlësia e Zotit ishte vetëm e nevojshme; hyjnore deri (32) ofroi mundësinë e restaurimit. Por falja e tij nuk ishte "spontane". ajo ishte vendosur në kontekstin e lutjes së përlulur (Unë, Nebukadnecar, unë shikova deri në qiell; 34) dhe çoi në adhurim dhe rrëfim se vetëm Zoti ka fuqi të pakufizuar (35). Fjalët e mbretit përmbajnë për herë të parë një njohje të veprimtarisë së besëlidhjes së Zotit (nga brezi në brez, 34; krh. Dal. 20. 5-6; Ps. 103. 17-18), si dhe njohjen e vërtetësisë dhe drejtësisë së tij (37). Ai kundërshton krenarët dhe u falënderon të përlulurit (37; krh. I Pjt 5.5). Në Nebukadnecarin, fjalët e Ps. 18: 25-27 gjejnë një ilustrim të pasur.

5. 1-30 **Mbretërimi i Zotit do të eliminojë Belshacarin**

5. 1-9 Shkrimi në mur

Me fjalë të rrepta, mbreti i fundit i dinastisë neo-babilonase ishte Nabonidi (556-539 p.e.s.), por për një dekadë ai vendosi rezidencën e tij mbretërore në Teiman duke lënë djalin e tij Bel-sarusur (Belchacar, "Bel mbron mbretin") si regjent. Vini re se oferta e vendit të tretë më të lartë të Belshatsarit në mbretëri në vs 7, 16 dhe 29 supozon këtë. Belshacari ishte ndoshta nipi i

Nebukadnecarit (“babai” në 2, 11, 18 dhe “bir” në v. 22 do të ishin kuptuar lehtësisht si terma elastikë nga lexuesit e parë).

Përsëri, autori na përgatitet të parashikojmë veprimtarinë e gjykimit hyjnor në vs 1-4. Në banket, vera rridhte lirshëm nga kupat e mbajtura nga shoqëria e përzier (3) dhe pati efektin e lagjes së ndërgjegjes së mbretit dhe çdo ndjenje frike të lindur prej Zotit: ai dha urdhrin të sillnin gotat e arit dhe argjendi ...të marrë nga tempulli i Jeruzalemit (2). Blasfemia gjithashtu shpejt rrodhi lirshëm (4), por sinjalet e gjykimit të Zotit ndërpresë supozimin e lehtë se gjithçka ishte mirë (krh. Is 47, 10-11). Të gjithë sytë ishin në Belshacar (pirja e verës me ta në v. 1 mund të përcjellë idenë e një ekspozite publike), duke e përgatitur lexuesin për një ilustrim të fjalës së urtë “Para rënies së tij, zemra e një njeriu është krenar » (Pr. 18.12).

Ndërhyrja hyjnore ishte aq dramatike sa ishte e tmerrshme për Belshacarin. Tashmë me siguri në një marrëzi gati të dehur, paraqitja befasuese e shkrimit të dorës në një mur e bëri atë të mendonte dhe e shndërroi atë nga një zbulues krenar në një figurë të zbardhur dhe patetike (6). Në mënyrën si jemi mësuar tani, ai iu drejtua mençurisë së kësaj bote, por e gjeti të pafuqishëm (krh. 2.2; 4. 6). Asnjë shpjegim nuk jepet për pamundësinë e sherebelëve për të lexuar skenarin. Disa janë të mundshme – formimi i papërcaktuar i shkronjave, përdorimi i një kodi ose pasiguria në lidhje me kuptimin e vërtetë. Sipas mençurisë së saj, bota nuk e njeh Zotin as nuk e kupton shpalljen e tij (1 Kor. 1.21; 2.14).

5. 10-17 **E mbajmë mend Danielin**

Në një mënyrë që të kujton Zan. 41. 1-16, emri i Danielit rishfaqet në familjen mbretërore. Mbretëresha (me gjasë për t’u kuptuar si nëna e mbretëreshës këtu), në tone afër qortimit të hapur në kontrastin që ajo tërhoqi midis Belshacarit dhe Nebukadnecarit (tani i ndjerë në të njëzetat e saj), iu referua Belshacarit në mençurinë e vërtetuar e Danielit. Respektimi i tij i dukshëm për të u nënvizua nga përdorimi i emrit të tij hebraik, si

dhe nga emri i tij babilonas dhe nga referenca për dhuntitë e tij të jashtëzakonshme (12; krh. Is. 11-2-3). Me sa duket Daniel nuk e luajti më rolin e tij të parë në shoqërinë babilonase. Belshacari duket se ka qenë fajtor për mëkatin e Roboamit (1 Mbr. 12. 7-8).

Fjalët e Belshacarit (13-16) lexohen në mënyrë më efektive si ato të një njeriu ende nën ndikimin e alkoolit. Aluzionet për origjinën e Danielit dhe epokës së tij (ai tani duhet të jetë rreth tetëdhjetë vjeç) si një nga mërgimtarët që gjyshi im [Nebukadnecari] solli nga Jeruzalemi (13) është fjalim i sigurt dhe poshtërimi i një pijaneci.

5. 18-31 **Një mbret i peshuar në peshorën e Zotit**

Përgjigjja e fortë e Danielit (17-24) bie ndesh me stilin e reagimit të tij ndaj Nebukadnecarit (2.16; 4.19; shiko gjithashtu komentet e 8. 1-4 për më shumë shpjegime) dhe kujton fjalët e Pjetrit në Veprat 8.18-20. Fjalimi i tij ngjason me shembuj të tjerë të DhV të gjykimit (krh. Hosh. 12. 2-6; Mi. 6. 1-8). Së pari, konteksti historik i mëkatit të Belshacarit është përshkruar (18-21). Këto detaje shërbyen si një tregues i zbulesës së karakterit të Zotit dhe mënyrave që Belshacar duhet të kishte njohur dhe vepruar. Mbi këtë bazë, akuza pasoi (përemrat “ju”, “veten”, “tuaj” ndodhin pesëmbëdhjetë herë kundër 22-23). Ai e dinte se Zoti ekzistonte, por ai nuk e lavdëroi ose falënderoi Atë (Rom 1,21).

Tri fjalët e mesazhit (25) u referohen peshave dhe për rrjedhje vlerës (Mene = mina; Tekel = sikel; Parsin = pjesë). Interpretimi i Danielit ndërthuri idenë themelore për tu peshuar dhe vlerësuar me një punim gjuhësor sugjerues. Mene rrjedh nga folja “në numër” ose “tek emri”; tekël në formën e saj foljore do të thotë “të peshosh” ose “të vlerësosh” dhe parsini (poret është njëjës) është “palë” ose “pjesë”. Mbretëria e Belshacarit ishte peshuar dhe vlerësuar; do të ndahej midis medasve dhe persianëve (lloj fjalësh mbi parsin).

Belshacari mund të përballonte ta mbante premtimin e tij. Nëse fjalët e Danielit do të realizoheshin, roli i tij si sunduesi i tretë më i lartë në mbretëri (29) do të ishte jetëshkurtër.

Përndryshe, jeta e tij me siguri do të ishte. Sidoqoftë, po atë natë i erdhi fund Belshacirit (30; krh. Pr 29. 1).

Danieli nuk ofroi asnjë shpjegim tjetër (fakti i gjykimit hyjnor, jo detajet, ishte shqetësimi i tij këtu). Herodoti dhe Ksenofoni regjistrojnë se Babilonia u kap gjatë një feste nate me anë të një devijimi të përkohshëm të lumit Euftrat, pushtuesit që hyjnë në qytet me anë të shtratit të lumit. Ksenofoni (i cili përshkruan ekspeditën e Kirit) gjithashtu raporton se persianët vranë mbretin e ri babilonas.

Një vështirësi e madhe lind këtu. Daniel raporton që Dariu medas mori kontrollin e mbretërisë (31). Diku tjetër në Shkrimet e shenjta, sidoqoftë, Kiri persian është përgjegjës për çlirimin e popullit të Perëndisë nga Babilonia (2 Mbr. 36. 22-23; Ezd. 1. 1-8). Studiuesit kritikë, pra, e konsiderojnë emrin e Dariut medas ose si një trillim i qëllimshëm ose si një gabim historik, në të cilin Dariu I (mbreti i Persisë 522-486 p.e.s) ishte ngatërruar me Kirin, i cili ishte në të vërtetë rreth gjashtëdhjetë -dy (31) në këtë kohë. Propozimet e komentuesve konservatorë përfshijnë sugjerimin tërheqës që Dariu medas ishte emri mbretëror babilonas për Kirin persian.

6. 1-28 **Mbretërimi i Zotit mbi egërsirat e egra** 6. 1-9

Mbretërimi i Dariut solli ndryshime rrënjësore në qeverinë e Babilonisë me një sistem prej 120 qeveritarësh vendas (satrapët; 1), të cilët vetë i nënshtroheshin një administrate të vogël qendrore që i përgjigjej direkt mbretit. (Ekzistenca e shtresave të tjera sugjerohet në v. 8.)

Motivimi për këtë rregullim (në mënyrë që mbreti të mos pësojë humbje; 2) flet shumë për tundimet e jetës politike dhe faktin që zyrat e larta nuk garantojnë moral të lartë. Daniel (tani 80 vjeç) tregoi përsëri natyrën e jashtëzakonshme të mençurisë së tij të dhënë nga Zoti, por promovimi i tij ngjalli zili midis kolegëve dhe vartësve të tij (4).

Intrigimi pasues nuk është hera e parë apo e fundit që sakrificat e armiqësive tradicionale, në këtë rast midis niveleve të

larta dhe të ulëta të qeverisjes, shihet si një çmim për të paguar për kundërshtimin e bashkërenduar të liderit të mirosur nga Zoti.

Papranueshmëria e ligjeve të medasve dhe persianëve (8; krh. Est. 1.19) nuk ishte unike në Lindjen e Afërt antike, më shumë se tundimi i totalitarizmit nuk ishte që të kufizohej në Dariun (7). Rëndësia në ligjin persian të dekretit të shkruar shpjegohet në Lindje. 8. 8.

6. 10-17. **Bindjuni Zotit dhe jo njerëzve**

Komploti vetë ishte i thjeshtë, por ai përmbante një provë delikate nga Danieli: gjithçka që kërkohet ishte një periudhë e shkurtër pa lutje vokale (7). Përveç kësaj, ai tani ishte 80 vjeç, kaloi epokën kur mund të pritej heroizëm.

Ishte zakon i tij të adhuronte në një papafingo (dhoma lart; 10), ku hapeshin dritaret drejt Jeruzalemit. Ndërsa e dinte që Zoti është kudo dhe prandaj dëgjon lutje në Babiloni, ai iu lut Zotit që e bëri të njohur praninë e tij veçanërisht në Jeruzalem, ku ishte sjellë arka e besëlidhjes së tij (vini re orientimin e besëlidhjes së tij) lutja në kapitullin 9). Rregullsia e lutjes së Danielit nxjerr edhe komente (10b), ashtu si dhe shënimi i falënderimeve që e përshkoi atë, edhe në kontekstin e një rreziku serioz personal, dhe sjelljes që ai adoptoi (ai u gjunjëzua, 10), duke treguar seriozitetin e përgjërimit të tij (11).

Në hollësinë e tyre, komplotistët kapën Danielin dhe Dariun (11-12). Karakteristika që e bëri Danielin anëtar të vetëm plotësisht të besueshëm të administratës së mbretit, përkatësisht besimin e tij në një Zot të besëlidhjes, mori një interpretim rrënjësor nga armiqtë e tij. Besueshmëria e saj tani u klasifikua si një rebelim (13). Madmenduria e Dariut tani ishte e qartë për të, por ai ishte i pafuqishëm për ta anuluar atë (14), siç duket Daniel (17). Vini re, megjithatë, kontrasti i tërhequr shkëlqyeshëm që nënvizon tërë historinë: komplotistët dhe mbreti ishin aktivisht të aktivizuar në intrigë dhe planifikim (3-9, 14). Nga ana tjetër, jeta e Danielit karakterizohej nga rregullsia

dhe integriteti shpirtëror. Para v 21, ai përshkruhet se i flet askujt përveç Zotit.

6. 18-28 **Mbrohet nga fuqia e Zotit me anë të besimit**

Danieli ishte i mbrojtur nga fuqia e Zotit me anë të besimit (Heb 11,33 b; 1 Pjt 1.5), jo nga rreziku, por gjatë rrezikut. Për habi dhe lehtësim të mbretit, ndërhyrja engjëjlore e ruajti Danielin, dëshminë e Zotit (krh. V 22; Ps. 91. 9-16).

Pavarësisht nga besimi popullor, ka shumë pak mrekulli dramatike në terapistin profesional. Këtu, si në të vetmet periudha të tjera të përqendruara të mrekullive të DhV (ditët e Daljes dhe hyrjes në Kanaan dhe koha e Eljës dhe Elishës dhe vendosja e shërbesës së tyre profetike), mrekullia ndodh në pikat e krizës në mbretërinë e Zotit. Mrekullitë e Danielit, si diku tjetër, nuk janë thjesht “në kundërshtim me natyrën” ose “mbi natyrën”. Ata janë kryesisht “në kundërshtim me të keqen” dhe fuqitë e errësirës. Këto janë shprehje të “fuqive të epokës që do të vijne”, ku të gjitha ligësitë do të kapërcehen.

Një epilog i errët është regjistruar në v. 24. Ndoshta nuk është e nevojshme të supozohet (as këtu dhe as në 4) se të gjithë administratorët ishin të përfshirë. Sipas Herodotit, ndëshkimi i një familje të tërë në këtë mënyrë ishte në përputhje me ligjin persian. Historia në vetvete nuk ofron asnjë komentim moral (krh. Est. 8. 1-10), por mesazhi themelor është mjaft i qartë: të pengosh përparimin e mbretërisë së Zotit është të rrezikosh gjithçka në aventurë. Ata që kundërshtojnë Perëndinë, përfundimisht do të copëtohen. Këtu përsëri, tregimi bie në kontakt me parimet e Ps. 2 (krh. Ps. 2 9-12).

Çlirimi i Danielit u festua në dekretin e mbretit (ndoshta nën drejtimin e Danielit), në kontekstin e doxologjisë ndaj Zotit si të gjallë. Nëse Dariu vërtet do të identifikohet me Kirin, ‘dhe’ (28) të përkthehet (siç mund të jetë saktë) si “që do të thotë”

7. 1-28 **Mbretërimi i Zotit mbi mbretëritë e egra**

7. 1-14 Katër egërsira, një njeri.

Kapitulli 7 paraqet gjysmën e dytë të librit dhe lidh dy pjesët e tij. Nëse ai prezanton një pjesë të re që përmban vegimet apokaliptike të Danielit, ai gjithashtu na sjell përsëri në mbretërimin e Belshacarit (krh. kap. 5) dhe përfundon pjesën aramaike të librit. Prandaj lexuesit këshillohen të shohin lidhje të rëndësishme midis tregimit dhe apokalipsit. Në përmbajtje, vegimi i këtij kapitulli kujton ëndrrën e Nebukadnecarit në kap. 2. Aty, sidoqoftë, theksi ishte vendosur në mbretëri të njëpasnjëshme të fuqishme që kundërshtuan mbretërinë e Perëndisë, por përfundimisht u mbizotëruan prej saj; është një pyetje këtu e nënçmimit por e karakterit epemeral të këtyre mbretërive (të përfaqësuar nga figura bestiale) në krahasim me mbretërinë e përjetshme të Zotit.

Si kudo tjetër në letërsinë apokaliptike, vizualiteti mbizotëron (vini re theksin e vendosur mbi shikimin vs 2, 4, 6, 7, 9, 11, 13). Ndërsa është e rëndësishme të përpiqemi të interpretojmë kuptimin historik të vegimit, fakti që zbulesa jepet në formë vizuale nënvizon rëndësinë e tërheqjes së tij për shqisat, si për arsye; synon të krijojë përshtypje, jo vetëm për të komunikuar propozime.

Vegimi u zhvillua gjatë vitit të parë të mbretërimit të Belshacarit. Padyshim, njohja intime e Danielit me familjen mbretërore do ta kishte mbushur atë me parathënie për të ardhmen e afërt (se ai ka pak simpati për Belshacarin është e qartë nga 5.17).

Tani Zoti e mbush mendjen me një vegim më kozmik të detit të madh (mbase Mesdheut, por ka më shumë të ngjarë një pamje të përgjithshme të botës në ligësinë dhe paqëndrueshmërinë e tij të tmerrshme). Sidoqoftë, ai është i mërzhitur jo nga egërsirat që dalin prej tij, por nga katër erërat nga qielli (2), një tregues se prapa edhe ngjarjeve më të frikshme qëndron veprimtaria e Zotit. Lidhja e ngushtë midis këtyre krijesave dhe ëndrrës së Nebukadnecar sugjeron që ato të përfaqësojnë të njëjtat

perandori (babilonase, medo-persiane dhe greke, sipas interpretimit të mësipërm). Është interesante që Nebukadnecari është diku tjetër krahasuar me luanin I. 4. 7; shih '49 .19; 50.44) dhe shqiponjen (Ez.17; 3, 11-12). Shihni v. 4 me 4. 33-34. Nuk kishte asnjë përshtetshmëri më të mirë të pushtimeve të Aleksandrit të Madh sesa një leopard me krah që kishte zhvilluar katër koka. (Në fakt, një ndarje katërfish e Perandorisë Greke pasoi vdekjen e tij.)

Natyra e frikshme e këtyre krijesave zbehet në parëndësi para përshtetimit të egërsirës së katërt dhe brutalitetit të saj. Ndërsa krijesat e mëparshme ngjajnë me një luan, një shqiponjë, një ari dhe leopard, kjo nuk ka asnjë ngjashmëri me botën e kafshëve. Ndërsa Daniel ishte ende në mëdyshje për dhjetë brirët e tij (7-8), vëmendja e tij u tërhoq nga një bri e re; me sa duket ai përfaqësonte një individ, por njerëzimi i të cilit ishte i zhytur në vetvete (8).

Ndërsa Daniel ishte duke parë, tre skena u paraqitën shpejt para syve të tij. Skena e parë (9-10) është një vegim i fronit të Zotit. Për dallim nga skenat e mëparshme, ajo shënohet me rend, qetësi dhe sovranitet përfundimtar. Megjithatë asnjë lidhje midis kësaj dhe skenës së dytë (11-12) nuk tregohet në mënyrë të qartë, nënkuptohet qartë që gjykimi i Zotit është në origjinën e shkatërrimit të egërsirës dhe prishjes së fuqisë së egërsirave të tjera (10; gjykata ishte ulur ... librat janë hapur duke sugjeruar që të merret një aktgjykim gjyqësor). Para Perëndisë së përjetshme, mbretëritë e kësaj bote janë jetëshkurtra. Prania e tij si një gjykatës i shenjtë dhe i drejtë përkthehet në një përshtetshmëri të shkëlqimit të djegur dhe bardhësisë së përsosur (9; krh. Ps. 50. 3-4). Skena e tretë kthehet në dhomën e fronit të Zotit, ku një, si një bir njeriu, i paraqitet Perëndisë së përjetshme (13) dhe merr prej tij një autoritet universal. Kjo shifër është Mesia. Ai është në gjendje të mbajë shenjtërinë e Zotit dhe të mbetet në praninë e tij.

7.15-28 **Bri që bëri marinë**

Daniel mori një seri të dhëna për t'i shpjeguar këto skena. Interpretimi i kafshëve si perandori përputhet me to. Vegimi kishte për qëllim ta siguronte atë që shenjtorët e Shumë të Lartit do të marrin mbretërinë (18). Kjo nuk duhet të interpretohet si sugjerim se “ biri i njeriut “ (13) dhe shenjtorët e Shumë të Lartit janë identikë, por që ato janë të lidhur në një mënyrë ose një tjetër, të zbuluar qartë në ardhjen e Krishtit (p.sh. Ap. 1 është 7 shtator). Kurorëzimi i tij është garancia që shenjtorët e tij do të marrin pjesë në triumfin e tij (Zbul. 20 6).

Egërsirat e përmendura janë:

1) Perandoria Babilonase, 2) Perandoria Medo-Persiane e cila pushtoi Lidinë, Babiloninë dhe Egjiptin (3 brinjë) nën Kirin dhe Kambisin, 3) Perandoria Greke 4) Perandoria Greke u nda në 4 pjesë . 5) Perandoria Romake 6) Perandoria Romake e ringjallur. Bri i vogël është diktatori evropian (egërsira e parë e Zbulesës 13,1-8).

8. 1-27 **Mbretërimi i Zotit zgjat përgjithmonë**

Në përvojat e tij vegimare

Daniel e kuptoi më mirë konfliktin në të cilin ishte përfshirë personalisht. Nuk ishte i kufizuar në përvojën e tij; përkundrazi, përvoja e tij ishte vetëm një aspekt i një lufte kozmike midis mbretërive të kësaj bote dhe mbretërisë që vendosi Zoti.

Vegimi i dytë i Danielit e kujtoi atë të parin (1), por këtë herë ai e pa veten në brigjet e lumit Ulai në Susa, kryeqytetin e Persisë. Vegimi i tij përbëhej nga dy imazhe vizuale qendrore (1-4; 5-12) të ndjekura nga dy zbulesa të folura (vs 13-14 dhënë nga një shenjt; vs 15-26, dhënë nga Gabrieli; krh. 9.21 dhe Lk 1,19, 26).

Egërsira dhe figurat e tjera të përmendura janë si më poshtë:

1) Perandoria binjake medo-persiane, e dominuar nga Persia (v. 3) 2) Aleksandri i Madh (v. 5), 3) Dy djemtë e tij u vranë (v. 8), 4) Katër gjeneralët e tij (v. 9), 5) Bri i vogël = Antioku IV Epifan,

të cilët shfuqizoi adhurimin e tempullit, flijoj një derr në tempull dhe instaloi një statujë të Zeusit (neveria e shkretimit) në tempull. Ai gjithashtu ndaloi rrethprerjen dhe leximin e ligjit (v. 9). 6) vdekja e shumë njerëzve në Izrael gjatë kryengritjes makabe (v. 10). 7) Këto janë ditë të mirëfillta – koha gjatë së cilës Antioku anuloi kultin e tempullit (167-164 para Krishtit). (v. 14a) 8) Tempulli u përkushtua përsëri nga Juda Makabe në 164, një ngjarje e cila festohet në festën e Hanukës (v. 14b).

8.9-14, 23-27 **Bri i vogël që është rritur**

2) Vegimi i dhisë dhe dashit (kapitulli 8): dashi përfaqëson perandorinë medo-Persiane (dualiteti shprehet nga të dy brirët). Të tre brigjet janë Egjipti, Babilonia dhe Lidia.

Bricjapi përfaqëson Aleksandrin e Madh.

Në vargun 8, perandoria është e ndarë në 4 pjesë: ndërmjet 4 gjeneralëve të Aleksandrit.

Autori shpejt kalon në një studim të Perandorisë Seleuke që e intereson atë më së shumti. Briri i vogël është Antioku Epifan që persekuton shenjtorët. Toka e shkëlqimit është Palestina; yjet = populli i Zotit; princi = Zoti.

2300 mbrëmjet dhe mëngjeset paraqesin periudhën 171-165: gjatë së cilës tempulli u përdhos nga paganët.

B. Profecia e viteve shtatëdhjetë:

E ardhmja e Izraelit në planin e Zotit. 9. 1-27.

Kjo profeci është unike në Shkrimet e shenjta, sepse në të vërtetë krijon një lloj kalendari të ngjarjeve që do të vijnë. Qasja më e afërt është profecia e Jeremisë prej shtatëdhjetë vjetësh. Programi ka të bëjë me ngjarjet e ardhshme të izraelitëve. Pasi i kushtoi një vëmendje të shkurtër kornizës historike (vv. 1,2), Danieli vazhdon të raportojë një sezon intensiv të lutjes (vv. 3-19), i ndjekur nga ardhja e një mesazhi engjëllor të profecisë (vv. 20-23). Profecia shumë e rëndësishme e shtatëdhjetëve shtatëdhjetë vjen deri në fund (v. 24-27).

1) **Kuadri historik i profecisë.** 9. 1.2.

1. Viti i parë i Dariut. Kjo do të thotë 539/538 para Krishtit, gjashtëdhjetë e shtatë vjet pas transportit të Danielit në verën e 605 para Krishtit. rreth pesëdhjetë e nëntë vjet pasi filloi robëria e mbretit Jojahin (2 Mbr. 36. 9,10; Ez 1,1 +.); vetëm nën pesëdhjetë vjet pas shkatërrimit përfundimtar të Jeruzalemit në 586 para Krishtit. Kjo shpjegon interesin e Danielit për Jeruzalemin (Dn. 9.2). Ai pyeti veten nëse koha kishte mbaruar. U bë mbret mbi mbretërinë e kaldenjve. Danieli nuk e ngatërron me Kirin. Ai u bë mbret, domethënë i emëruar, dhe kjo jo vetëm në perandorinë medo-persiane, por vetëm në Babiloni.

2. Numri i viteve. Referimi duket të jetë te Jer. 25. 11,12, i cili thotë, “kur të mbarojnë shtatëdhjetë vjet ... unë do të ndëshkoj mbretin e Babilonisë”. Ky mbret tashmë ishte ndëshkuar; Prandaj Danieli e dinte se ishte koha për t’u dhënë fund shkretëtirave të Jeruzalemit. Shtatëdhjetë është një numër i rrumbullakët; ishte në të vërtetë gjashtëdhjetë e tetë. Shih Lk 21. 26.

2) **Lutja shembullore e Danielit.** 9. 3-19.

Në vlerësimin e një poezie, lojeje apo pikturë, vlera më e madhe duhet të merret duke marrë thjesht krijimin e një tërësie. Po kështu, lutja e Danielit duhet të studiohet në tërësi. Lutja ishte një mjet providencial për të realizuar atë që ishte përcaktuar tashmë (shih Is. 42:24, 25; 43:14, 15; 48, 9-11; Jr 49. 17-20. Cf. Jr 50. 4.5, 20).

Emrat e Hyjnive të punësuar janë domethënëse. Danieli i kujton Zotit që Jeruzalemi (Dn. 9.18) dhe hebrenjtë (v. 19) quhen me emër. Ai i drejtohet Zotit si – Zoti Perëndi (*Adonaj Elohim*, v. 3) dhe Zoti Perëndi (*Jahve Elohim*, v. 4). Konceptimi i Danielit për Zotin tregon një ekuilibër ndërmjet Zotit të madh dhe të tmerrshëm (v. 4; krh. Isa 6.1 et sek.) dhe një Perëndie i mëshirës dhe i faljes (v. 9; krh. Dal. 20 5,6) .

Problemet e interpretimit nuk janë të vështira këtu. Vini re dritën që lutet nga ky kapitull (Mt 6: 5-18; Lk 11: 1-13). Vëzhgoni:

(1) Lutja e Danielit ishte një interes i vazhdueshëm dhe i pashpresë (Dn. 6 1-10; krh. 9. 1-3). Në gjashtëdhjetë e tetë vjet pritje, profeti nuk kishte hequr dorë nga shpresa. (2) Ai kishte vendosmëri (v. 3; krh. Lk 9:51). (3) Ai nuk ishte i mirëpritur (Dn. 9. 3. Sh. gjithashtu Mt 9.27; 15.22; 17.15; 20. 30.31. Cf. Lk 16.24; 17.13; 18. 38.39). (4) Ai tregoi përulësi. Vini re se si e shoqëroi veten me popullin e tij në mëkatet e tyre (krh. Lk 18: 10-14; II Kor 12: 7). (5) Ai bëri një rrëfim (në veçanti Dn. 9, 4,5. Cf. Ps 32. 5; 51. 4; Jak 5.16). (6) Ai e dërgoi parashtresën (9.14 Dn) dhe angazhoi (7) peticionin dhe (8) ndërmjetësimin.

Ashtu si Moisiu (Dal 32. 10-14; cf. Ez 14, 14,20), Danieli si ndërmjetës vazhdoi mosmarrëveshjen e tij me të Plotfuqishmin, për disa arsye: (1) Populli i Zotit ishte një qortim midis kombeve (Dn. 9.16). (2) Zoti dihej se ishte i mëshirshëm (v. 18). (3) Reputacioni i Zotit ishte në rrezik (v. 19).

3) I dërguari engjëllor i profecisë. 9. 20-23.

Ajo që është e rëndësishme për vazhdimësinë e librit është fakti që përgjatë gjysmës së dytë të Danielit zbuluesi është i njëjti individ (krh. 7. 16,23; 8.16; 9.21; 10.5+ dhe komente). Vini re gjithashtu se këtu është një përgjigje e menjëhershme e lutjes, ndërsa në kapitullin 10 ka një përgjigje të vonuar për një kohë të gjatë, si në vullnet ashtu edhe në planin e Zotit.

4) Profecia e madhe e viteve shtatëdhjetë. 9. 24-27.

Kjo profeci përmendet nga Jozef Flaviu: “Ne besojmë se Danieli bisedoi me Perëndinë; sepse ai jo vetëm profetizoi të ardhmen, si profetët e tjerë, por ai gjithashtu përcaktoi kohën e përmbushjes së tyre” (*Antiq. X. xi. shtatë*). Ieronimi tregon interpretimet aktuale të krishtera në kohën e tij. Ata ishin po aq të larmishëm sa sot, edhe pse atëherë, si tani, të gjithë menduan se profecia ishte për Mesinë. Të paktën një shkrimtar (Hipoliti) besonte se ai po arrinte kohën e Egërsirat të kohës së fundit,

Vegimi i shtatëdhjetë e shtatëdhjetave: Në kohën e mërgimit të hebrenjve në Babiloni, Danieli e pyeti Perëndinë se

sa do të zgjaste për ngritjen e mbretërisë mesianike (mbretërinë e Perëndisë). Zoti e dërgoi engjëllin Gabriel për t'i dhënë Danielit përgjigjen: “70 septantë (70 x 7 vjet) janë dekretuar për popullin tuaj dhe për qytetin tuaj të shenjtë, për t'i dhënë fund shkeljes (domethënë deri në shndërrimin e kombit të Izraelit), për të vendosur vulat mbi mëkat (= të vendosni mëkatin nën kufizimin e plotë – krh. Ap. 20. 1-3), për shlyerjen e krimit (Kryqi nuk bëhet i efektshëm për kombin e Izraelit deri në kthimin e Mesisë – krh. Zah 12.10; Ap 1. 7), sepse keni futur integritetin e përjetshëm (që do të arrihet me një transformim të brendshëm moral – krh. Jer 31. 33-34), për të vulosur vegimin dhe profecinë (kur populli të pushojë së mëkatuari, orakujt disiplinore të profetëve nuk do të jenë më të nevojshëm), për vajosjen e tempullit (Ez. 40. 1-4; Is. 4. 2-6). Ta dini atëherë dhe kuptoni: që nga momenti kur doli kjo mesazh (dekreti i Artaxerksit I Longiman bërë në 445/444): ‘Kthehuni përsëri dhe rindërtoni Jeruzalemin’ deri në ardhjen e Mesisë (hyrja mesianike në Jeruzalem në të Dielën e Palmës), shtatëdhjetë e shtatëdhjetë e dy shtatëdhjetë (49 vjet për rindërtimin e Jeruzalemit me muret e saj + 434 vjet – në të gjitha 483 vitet hebrej (një vit hebre 360 ditë) = 476 të viteve tona) me vende dhe degëzimet u rikthyen dhe rindërtuan (d.m.th. tërë qytetin), por në kohë vështirësish. Dhe pas 62 septantëve (që do të thotë në fund të 69 seme manteleve), Mesia do të pritët (domethënë do të vritët) dhe do të ketë më shumë për të (asnjë pasardhës – krh. Isaia 53. 8 – një tragjedi për një hebre) – qyteti dhe shenjtërorja do të shkatërrohen nga një princ që do të vijë (Titi shkatërroi Jeruzalemin në vitin 70).

Fundi i saj do të vijë në katastrofë dhe, deri në fund, do të ketë luftë dhe çdo shkatërrim të dekretuar (kjo i referohet periudhës së ndërmjetme midis rënies së Jeruzalemit dhe fillimit të 7 së 70-të – krhs. Mateu 24. 6). Ai (d.m.th. diktatori evropian, pasardhësi i Titit – vazhdimi i së njëjtës Perandori Romake në një formë tjetër) do të bëjë një aleancë të fortë me shumë (d.m.th. me shumicën e kombit hebre nën drejtimin e egërsirës – mesisë

së rremë), për hapësirën e një shtatëdhjetë (ose 7 vjet); dhe për një hapësirë prej gjysmë e shtatëdhjetë (3 vjet e gjysmë), ai do t'i japë fund flijimit dhe faljes (ai do të ndalojë kultin e tempullit dhe do të prezantojë një adhurim idhujtar të vetvetes), dhe në krahu i Tempullit do të jetë neveria (statuja idhujtare) e cila çon në fatkeqësi për kombin (d.m.th. për gjykimin e Zotit dhe shtrëngimin e madh), deri në fund (kur të vijë Mesia), deri në dënimin e caktuar për atë që shkaktoi shkatërrimin e shkatëruesit (egërsirës të cilin Jezusi do ta vrasë kur të vijë krh. 2 Sel 2, 8).

C. Vegimi Përfundimtar: Izraeli ndër shekuj dhe deri në shkatërrimin në duart e armiqve dhe pastaj në duart e Zotit. 10. 1-12. 13.

Tri kapitujt e fundit të Danielit përbëjnë një njësi profecie. “Data” në 11. 1 dhe 12. 1 nuk njofton orakuj të rinj, si dhe informacione të ngjashme në fillim të kapitujve të tjerë.

Kapitulli 10 është tregimi i një vegimi hyrës, që korrespondon me strukturën e seksionit në dy vargjet e para të kapitullit 9. Kapitulli 11, deri në vargun 35, ka të bëjë me ngjarjet e së kaluarës të cilat kryesisht kanë ndodhur në periudhën greke pas vdekjes së Aleksandrit dhe arriti kulmin në përndjekjen e Antiokus Epifanit të hebrenjve. Nga 11,36 deri në fund të kapitullit 12, parashikimi ka të bëjë me ngjarjet e kohërave të fundit.

Gjatë gjithë kësaj pjese, Daniel plotëson detajet e figurës së skicuar në profecitë e tij të mëparshme. Kapitulli 2 dha një përmbledhje; Kapitulli 7 e ripërtëriti atë nga një këndvështrim tjetër, duke zgjeruar fazën përfundimtare të kohërave të fundit të mbretërisë së katërt dhe mbretërisë së Mesisë. E ardhmja e hebrenjve (“shenjtorët” ose “shenjtorët”) vështirë se prezantohet. Kapitulli 8 zgjeroi fatin hebre gjatë periudhës medo-persiane dhe greke, duke u përqëndruar në Antiokun Epifan dhe konfliktin makabe. Kapitulli 9 paraqiti një skicë të gjithë ardhmërisë së Izraelit dhe Jeruzalemit. Tani, kjo orakull e fundit, kapitujt 10 deri

12, jep më shumë detaje mbi të ardhmen e Izraelit, duke u përqëndruar si në kohën e Antiokut dhe në pyetjet e “gjërave të fundit”: Ngushtica e madhe, ringjallja e të vdekurve, shpërblimet dhe dënimet përfundimtare.

Këto kapituj të fundit gjithashtu raportojnë një kulm të mrekullueshëm në përvojën shpirtërore në rritje të profetit të Zotit. Së pari, ai interpretoi ëndrrën e një tjetri vetëm përmes ëndrrës së tij (k. 2). Më vonë, ai interpretoi ëndrra dhe përvoja të tjera të Nebukadnecarit dhe Belshacarit (kap. 4; 5). Kapitulli 7 raporton vegime të përvojave të tij shpirtërore vërtet të mëdha. Historia e kapitullit 8 regjistron një “transport” shpirtëror me të cilin ai mori, në një vend larg shtëpisë, një vegim të së ardhmes që do të prekte kombin e tij. Tjetra, pamja fizike e Gabrielit engjëllor kthehet në dhomën e Danielit. Tani profeti e sheh me sytë e tij një si Birin e Perëndisë në praninë e tij fizike.

1) **Rrethanat e shpalljes.** 10. 1-4.

1. Data shpjegon zinë e Danielit. Deri në vitin e tretë të Kirit, puna e filluar për restaurimin e Tempullit (Ezd 1-3) ishte ndalur (Ezd 4, 4,5). 2.3. Këto vargje tregojnë se pleqëria mund të jetë një kohë e një aktiviteti intensiv shpirtëror dhe përmbushjeje (krh. Lk 2, 36,37). Ishte abstenim i përkohshëm, jo asketizëm (shih Mk 7. 14-23; Veprat 10. 9-18; I Tim 4. 1-5).

2) **Zbulesa dhe efektet e saj.** 10. 5-9.

Efkti i kësaj pikëpamjeje te Danieli duhet t'i shtyjë njerëzit të kërkojnë ose luten për përvoja të pazakonta mbinatyrore të pranisë së Zotit përtej atyre përvojave që zakonisht u jepen besimtarëve të sinqertë.

3) **Përforcimi i Profetit për punën e tij.** 10.10 – 12.15-19.

Sugjerime për jetën e devotshme private të besimtarit:

(1) Frika nuk është domosdoshmërisht e dëmshme (khs. Rom 3.18). “Zoti dëshiron që frika jonë të na mbajë prapa si një urë” (Kalvin).

(2) Lutja mund të jetë me zell kur vullneti i Zotit është i qartë. Engjëlli konfirmoi vetëm njohuritë e Danielit (krh. I Gjn 5.14).

(3) Përulësia e thellë është një shoqërim i duhur i lutjes për sovranitetin e Zotit. (4) Frika, zjarri dhe përulësia mund të bashkohen me besim ose guxim, sepse njeriu vjen te Zoti i vet në Krishtin (krh. “Perëndia juaj”, Dn. 10.12). Shihni gjithashtu Heb 11. 6; Jas 1. 6.7; Heb 4.16. (5) duke pritur. Diçka ndodhi vërtet.

4) Shtrirja e profecisë

5) Konfliktet e të dërguarit engjëllor. 10. 13,20,21.

Në botën DhV, popujt besonin se secili komb kishte perëndinë e tij të veçantë (për shembull, Is. 37.38; Dn. 4. 8; 2 Mbr. 28.23). Profetët shpallën se idhujt nuk ishin asgjë. Sidoqoftë, në pjesët e tjera të Shkrimeve ka raportime të rastit se shpirtrat e këqij, të cilët nuk duhen identifikuar me idhuj, qëndronin pas gjithë iluzionit, duke fituar kënaqësi dhe fitime të këqija

6) E ardhmja e afërt e Izraelit në lidhje me kombet. 11. 1-35.

Vegimi i shkëlqyeshëm i kohës së zemërimit: kapitulli 11 është në shumë mënyra një ekspozitë më e detajuar e kap. 8, por me theks në intrigën, aleancat dhe konfliktet midis mbretërve të jugut (Ptolemideve) dhe mbretërve të veriut (Seleukidët). Periudha shtrihet nga koha e Kirit II (559-530) deri në ngjarjet që i paraprinë menjëherë vendosjes së mbretërisë mesianike (2. 44-45). Vargjet nga 36 duket se i referohen kohës së fundit. Janë propozuar një numër interpretimesh për këto vargje.

a) Ata vazhdojnë t'i referohen Antiokut Epifan. Kjo është deri tani zgjidhja më e thjeshtë, por problemi këtu është se për Antiokun nuk dihet se ka vdekur në mënyrën e përshtuar. Nga ana tjetër, ne e dimë se gjatë ekspeditës së tij të dytë për të shtypur Egjiptin, ai u arrestua në gjurmët e tij nga romakët. Ndërsa ishte akoma atje, ai u alarmua nga lajmet se ishte bërë një kryngritje kundër Jeruzalemit nga kryepifti i rënë, Jasoni, i ndihmuar nga Tobiadeve. Kjo pasqyron nga afër Dan. 11.44.

b) Ata i referohen Egërsirat. Ieronimi na tregon se shumë njerëz të kohës së tij e pranuan këtë interpretim. Sidoqoftë, ky interpretim është i mundur vetëm nëse bëjmë vargje 36-39 një kllapë midis 35 dhe 40. Kjo do të nënkuptonte se vs 40 mbledh aty ku 35 ka ndalur. Ka shumë më shumë të ngjarë t'i referohet një kohe fundi, Antiokut Efifan (d.m.th. një sundimtar sirian) i cili do të pushtojë Izraelin pak para kthimit të Mesisë. “Zoti” që gratë duan “është me siguri Tammuz i cili lindi dhe fitoi Inannën, perëndeshën sumeriane të dashurisë (Akkadian Ishtar) dhe vdiq si rezultat. Kjo është arsyeja pse gratë qajnë për të. Ai u identifikua më pas me Adonisin sirian, atë që gratë e duan (krh. Dn. 11.37).

65 ditët shtesë (krh. 12.11) midis fundit të ngusticës dhe fillimit të mijëvjeçarit (1336-1260) janë ndoshta koha kur ndodhin gjykime të ndryshme. Kjo shpjegon pse personi që arrin 1336 ditë është i bekuar: ai do ta ketë kaluar provën dhe nuk do të jetë eliminuar gjatë gjykimeve.

Me hollësi: Dn. 11. 2: të tre mbretërit janë (pas Kirit II që ishte mbret në atë kohë): Kambizi, Pseudo-Smerdisi dhe Dariu I Hystaspes. Mbreti i katërt është Kserkses I i cili ndërmori një fushatë të pasuksesshme kundër Greqisë.

v. 3. mbreti është Aleksandri i madh

v. 4. Mbretëria e tij është e ndarë midis gjeneralëve të tij

v. 5. mbreti i jugut është Ptolemeu I Soter. Princi është Seleukus Nikator i cili u bashkua me Ptolemeun I për të mposhtur Antigonin (Beteja e Gazës në 312).

v. 6. Në 252 Antioku II Theos, pasi u lidh në një aleancë me Ptolemeun II, u martua me vajzën e tij Berenikën. Gruaja e parë xheloze (Laodikea) helmoi atë bashkë me djalin e saj. Djali i Laodicesë (Seleuku II) u sulmua shpejt nga Ptolemeu II i cili solli përsëri pre mjaft të madhe në Egjipt, por nuk arriti të shfrytëzonte fitoren e tij.

v. 9 i referohet kundërveprimit të Seleukut.

v. 10. Seleuku III dhe Antioku III përplasen mbi atë që kontrollon Izraelin, por Antioku pësoi humbje të mëdha në Betejën e Rafisë në 220.

v. 12. Ptolemeu IV e përdhos tempullin, por rrëzohet ndërsa përpiqet të hyjë në të. Ai u tërhoq në Aleksandri dhe filloi një përndjekje të madhe kundër hebrenjve atje (40,000 u vranë në vend se t'i nënshtroheshin idhujtarisë dhe vetëm 300 u lejuan të mbanin të drejtat e tyre civile).

v. 13 Kur Ptolemeu V arrin në fron, Antioku kthehet në krye të një ushtrie të madhe.

v. 15 Antioku rrethoi Gazën ose Sidonin, ku një numër i madh egjiptianësh ishin strehuar pas humbjes së tyre në betejën e Panionit.

v. 15-16 Një kundërveprim egjiptian në Izrael nuk e ndalon Antiokun, i cili hyn në Jeruzalem.

v. 17 duke ndjerë një ndërhyrje romake, Antioki lidhi një marrëveshje me Ptolemeun duke i dhënë në martesë vajzën e tij, Kleopatrën, e cila u zhvillua në 194 në Rafia. Sidoqoftë, egjiptianët nuk janë të impresionuar dhe fillojnë të luftojnë përsëri.

v. 18 Antioku pushton Azinë e Vogël, ku kap një seri qytetesh bregdetare (ishujt), por në vitin 190 ai është mposhtur përfundimisht nga konsulli romak Luci Corneli Scipio.

v. 19 në përpjekje për të marrë para për të paguar përpjekjet e tij të luftës, ai sulmoi një tempull dhe u vra.

v. 20. Seleucku IV e delegon ministrin e tij Heliodorin për të bastisur tempullin e Jeruzalemit për para, por ai është i ndaluar ta bëjë këtë nga një pamje e mbinatyrshme. Atëherë Heliodori e vret.

v. 21 Antioku IV Epifan, me prejardhje modeste, kap fronin e Dimitriut.

v. 22 Kryepriifti hebre Onias III ose Ptolemeu VI është mundur nga Antioku në betejën e Pelusiumit.

v. 24 Ai pushtoi të gjitha fortesat në Egjipt përveç Aleksandrisë dhe shpërndau plaçkat për ndjekësit e tij.

v. 25 Referenca në fushatën e Antiokisë kundër Ptolemeut VI. Ai pretendon të jetë miqësor me të, por më pas plaçkit Egjiptin. Pas kthimit të tij, ai sulmon hebrenjtë. (v. 28).

v. 29 Fushata e tij e dytë egjiptiane përfundoi me poshtërim kur u prit nga konsulli romak i cili i tha të largohej, përndryshe....

v. 30 Flota romake e detyroi atë të tërhiqej. Ai u kthye në Izrael ku filloi një fushatë kundër hebrenjve, por i kurseu ata që u tradhtuan dhe u komprometuan.

v. 31-35 i referohen fushatës së përndjekjes fetare kundër hebrenjve (pasqyruar në Hebr 11: 35-38)

v. 36-40 mund të mos i referohet Egërsirat, por një udhëheqësi sirian në kohën e fundit (ndoshta me mbështetjen e Ruisë) i cili do të sulmojë Egjiptin përmes Izraelit.

V. 40 vazhdon aty ku v. 35 mbaron, me përndjekjen e hebrenjve në fund të kohës (ngushica e madhe) që çon në ardhjen e Mesisë dhe krijimin e mbretërisë së tij.

e) Profeci në lidhje me ngushticën e madh të Izraelit (12.1). Sh. këtu Jer 30. 4-11. Në atë kohë (krh. Dn. 11. 36). Në të njëjtën kohë me ngjarjet e 11. 36-45. Michael. Sh. Ap 12. 7; shih Jos 5. 13-15; 11 Mbr. 6. 15-17; Is 37.35, 36; Mt 26.53. Është koha e problemeve të Izraelit. Çdo aludim ndaj tij përdor sipërore (krh. Gjithashtu Mt 24,21). Është një dënim providencial nga duart e liga të Egërsirat për të përgatitur ardhjen e Mesisë (krh. Jer 30; 31; Ez 20 33-38. Edhe pse në veçanti ngushtica e Izraelit, ai është një kohë e indinjatës hyjnore mbi tërë perandorinë e egërsirës gjithashtu; kështu do të vuajnë edhe të tjerët (Is. 26.20; Dn. 11,36; Ap 16.10).

f) Profeci në lidhje me ringjalljen e të vdekurve (v. 2). Si pjesa tjetër e profecisë, ky varg ka të bëjë me izraelitët. Meqenëse Shkrimi i shenjtë nuk di asgjë për një ringjallje të veçantë për izraelitët, “ringjallja e parë” e parashikuar në Ap 20. 6 do të përfshijë këtë shoqëri. Daniel 12. 2 i referohet vetëm Izraelit. Pasazhe të tjera që flasin për tre etapa të ringjalljes (atë të

Krishtit, atë të shenjtorëve të tij, atë të pjesës tjetër të të vdekurve) janë I Kor 15. 20-24 dhe Ap. 20. Sh. gjithashtu Gjn 5.28-29; Veprat 24.15. Se kjo fragment përshkruan një ringjallje selektive, pranohet jo vetëm nga shumë studiues premilenialstë, por edhe nga disa amilenalistë

g) Profecia në lidhje me shpërblimet përfundimtare (v. 3). Urtë. Sh. 11. 33.35; 12.10. Shih Fu 11,30; I Kor 9.19; Ja 5.20; 1 Pjt 2. 19-25; 4. 12-16. Sh. gjithashtu I Kor 3. 19-23; 9.25; 2 Co 5, 8-10; Fil 4. 1; I Sel 2.19; Tim 2.5; 4. 8; Jak 1.12; I P 5. 4.

h) Profecitë dhe udhëzimet përfundimtare (vv. 4-13).

4. Mbyllni fjalët dhe vulosni librin. Asnjë aludim për të errësuar kuptimin nuk është dhënë. Përdorimi paralel tregon se ka të bëjë me mbrojtjen dhe vërtetimin e mesazheve. *Ejani dhe shkoni. . . njohuri. . . rritur.* Sytë vijnë e shkojnë duke skanuar profecinë dhe mirëkuptimi rritet. Paraqitja e librit dhe e ardhmja e tij janë në studim.

5. Daniel (si apostujt, Veprat 1, 3-6) e dinte se zbulesa tani kishte mbaruar. Ai pyeti veten se kur do të ndodhin të gjitha këto ngjarje (krh. Veprat 1, 7,8). Dy krijesa engjëjlore, njëra prej të cilave mund të ishte Gabriel nga vegimet e mëparshme.

6. Në ujë. Më mirë, mbi ujë. Këtu, në vegim shfaqet gjiri që ndan krijesat (engjëjt) nga Krijuesi. Burri i veshur me liri duket se është vetë Biri i Perëndisë para trupëzimit (krh. Ap. 1: 13-20). Vini re se pyetjet e fundit i kthehen atij.

7. Konsumi duhet të bëhet kur tre herë e gjysmë (3.5 vjet; 1.260 ditë, 42 muaj), të përmendura shpesh në profecitë e mëparshme të Dan dhe në Ap janë lodhur. Ky varg është një bazë e rëndësishme në mbështetje të interpretimit futuristik jo vetëm të Dn. 9.27 (70 x 7 vjet) por edhe nga pjesët kryesore të Apokalipsit. Kjo gjysmën e fundit të shtatëdhjetë viteve është një konsideratë e rëndësishme në profeci, sepse në të ndodhin ngjarjet kryesore të fundit. Skena madhështore e betimit duket përsëri në Ap 10. 5-7. Vini re se qendra e interesit profetik këtu

është ende njerëzit e shenjtë të çmuar të Perëndisë (dhe të Danielit).

8. Daniel nuk ishte akoma ekspert në interpretimin profetik. Nuk do të ketë ekspert derisa profecia të bëhet histori (krh. Gjn 2:22). 9. Sh. vargun 4. 10. Shih Ps 19. 7.

11. Kjo sjell profecinë nga mesi i shtatëdhjetëve të shtatëdhjetave të Danielit 9 deri në tridhjetë ditët e para të Mijëvjeçarit që do të pasojnë, mbase deri në fund të një periudhe “pastrimi”.

12. Kjo sjell profecinë gjashtëdhjetë e pesë ditë pas përfundimit të “shtatëdhjetë”. A ka arritur vendosja e plotë e mbretërimit të Mesisë pas gjashtëdhjetë e pesë ditëve të punës fillestare? Mijëvjeçari, nëse është një administrim i dukshëm i sundimit të qiellit në tokë, do t’ju duhet kohë që proceset administrative të fillojnë të funksionojnë.

13. Por shkoni deri në fund; sepse do të pushoni dhe do të qëndroni në fund të ditëve. Shkoni në rrugën tuaj. Një burrë i epokës së përparuar të Danielit nuk mund të veshë një mantel ngjitjeje dhe të ngjitet në majë të kodrës më të afërt për të pritur ardhjen e Zotit. Dhe as ne. Përkundrazi, të gjithë, si Daniel, duhet të shërbejnë me besnikëri deri në fund.

Do të pushoni. Në dritën e pjesës tjetër të Biblës, këto fjalë thjesht do të thotë se Danieli, ashtu si të gjithë besimtarët e vërtetë, do të gjente vërtet një lloj pushimi në varr (krh. Is. 57.2), shpirti i tij duke u gëzuar në prani të Zotit, ku ai “do të shihte fytyrën e tij” (Ap 22. 4; Lk 16. 19-22). Gjendja e ndërmjetme, domethënë periudha midis vdekjes dhe ringjalljes, nuk është as ajo e pastrimit të dhimbshëm, siç mësohet nga Kisha Katolike, as ajo e gjumit të pavetëdijshëm të trupit dhe shpirti. Është më mirë “të shkosh dhe të jesh me Krishtin” (Fil 1:23), “në parajsë” (Lk 23:43). Është një kohë pushimi, siç lexojmë këtu, në gjirin e Abrahamit (Lk 16, 22) dhe një kohë rehatie (Lk 16, 25). *Dhe qëndroni në fund të ditëve.* As Daniel dhe asnjë shenjtër tjetër nuk do të humbasë në “fushëbetejën e gjerë të botës, në bivuakun e jetës”, ai përkundrazi do të qëndrojë në lavdinë e

ringjalljes: mbjellë në korrupsion, i korrur në lavdi; të varrosur në dhimbje, të ringjallur me gëzim, ne do të qëndrojmë të marrim shpërblim tonë është pranuar një “kurorë drejtësie” që Zoti ynë do të na japë në këtë ditë.

Në këtë notë të qetë të gëzimit të pafund, libri i Danielit përfundon.

LIBRI I APOKALIPSIT

Hyrje

Si zakonisht në të gjithë literaturën apokaliptike, qëllimi kryesor i librit është inkurajimi i besimtarëve që përndiqen ose të cilët janë në prag të përndjekjes. Pikërisht ky libër është ai për të cilin kishte nevojë kisha për dy shekujt e mëpasshëm kur do ta përndiqte shteti pagan romak, herë sporadikisht herë për një kohë të gjatë. Në këtë libër Babiloni identifikohet lehtësisht me Romën, kurse prostituta me kultin e perandorit gjoja hyjnor. Ky interpretimi historike nuk përjashton një plotësim të ardhshëm, për të cilin shteti totalitar i nazizmit ose komunizmit është vetëm një provë e përgjithshme.

Libri i Apokalipsit (ose i Zbulesës) është libri i fundit i Dhiatës së Re dhe për këtë edhe libri i fundit i mbarë Biblës. Prandaj, s'është çudi se në këtë libër bëhet fjala për ngjarjet e së ardhmes. Për shumicën duket një libër shumë misterioz, por çelësi i kuptimit ndodhet në Dhiatën e Vjetër, në të cilën edhe bazohet. Ka rreth 500 citate nga DhV!

Këtë libër e shkroi apostull Gjoni, si pasojë e vegimit që pati në ishullin Patmos, ku romakët e kishin mërguar për shkak të predikimit të ungjillit. Data e shkrimit të librit është diku nga viti 96, në kohën e perandorit Domician. Domiciani ishte një nga perandorët e parë që nguli këmbë për t'u adhuruar si zot dhe perëndi sa ishte ende gjallë. Këtë kult e zbatoi veçanërisht në Azinë e vogël ku Gjoni ishte ipeshkëv në Efes. Për shkak se refuzoi të merrte pjesë në një kult të tillë, romakët e mërguan në ishullin Patmos. Ndërkohë, në stere, salvimi bënte kërdi; i vranë disa të krishterë që banonin në qytetet ku po zbatoheshin kultit i perandorit. Pergami quhet vendi i fronit të Satanit, sepse duke qenë kryeqytet i provincës romake të Azisë, ishte selia e kultit idhujtar të adhurimit të perandorit. Në këtë kohë kritike, siç duket, shtatë bashkësitë, në krahinën e Efesit, dërguan një delegacion te Gjoni për të marrë këshilla për shkak të problemeve që kishin në kishat e tyre. Letrat drejtuar shtatë

kishave (kap. 2-3) formojnë përgjigjen që vetë Jezusi ua dha këtyre përfaqësuesve me anë të apostullit Gjon. Sipas një interpretimi tjetër, engjëjt janë përfaqësuesit qiellorë të kishave, por na vjen të vështirë ta kuptojmë se si atyre mund t'u drejtohen letra.

Lista drejtuar shtatë kishave (11) është sipas rendit të paraqitjes së tyre në rrugën që të çon nga Efesi në veri që kalon nga Smirna për në Pergamë, pastaj në jug nga Tiatira, Sardi, Filadelfia, dhe Laodicea. Qytetet ishin qendra postare dhe administrative. Vlerësohej se në kohën e shkrimit të Gjonit, kjo krahinë kishte përqindjen më të lartë të të krishterëve në botë. Duke iu drejtuar këtyre kishave, Gjoni mund të arrinte jo vetëm të tjerët në Azinë e Vogël, por edhe ato të shpërndara nëpër botë.

Por, së pari, këto bashkësi duhej të kujtoheshin për Atë që është objekti i besimit të tyre; Jezusin, Mesinë e ringjallur dhe të ulur në madhësinë qiellore, që është Zot i Kishës dhe i historisë; i vetmi që mund ta çlirojë botën nga robëria e Satanit dhe të ngrejë atje mbretërinë e Perëndisë. Kështu, kapitulli i parë i kushtohet vegimit të Jezusit, shumë i ngjashëm me atë që kishte parë Danieli. Kjo cakton lidhjen ndërmjet Personit që e kishte parë Danieli dhe Personit që e pa Gjoni. Është i njëjti Person dhe tani erdhi të plotësojë atë që kishte premtuar në librin e Danielit (10,5-6); të ndërhyjë në historinë e botës për ta dënuar botën për rebelim dhe për të ngritur mbretërinë mesianike. Biri i njeriut (Jezusi) paraqitet nën tiparet e kryepriutit të madh (me petk dhe një brez të gjerë rreth pamesh shih Dal 28,4; 39,29) dhe me flokët e të Përjetshmit (Dan 7,9), me këmbët e bronzit të keruvëve që simbolizojnë gjithpranishmëri dhe lëvizshmëri (Ezekiel 1,7), dhe me zërin e lavdisë së Zotit që po kthehet (Ezekiel 43,2).

Në letrat drejtuar shtatë kishave marrim vesh se problemi kryesor në këto kisha ishte herezia gnostike që shkaktonte shthurjen e moralit si edhe komprometimin me sistemin pagan botëror. Kjo me radhë shkaktonte dobësimin e besimit dhe aftësisë për të qëndruar besnik ndaj Jezusit nën përndjekje.

Edhe një fakt shqetësues që shfaqet në këto letra ishte këtu; çifutët e vendit po denonconin të krishterët. Jezusi i quan një sinagog i Satanit, sepse ata luajnë rolin e Satanit (akuzuesit pa arsye) dhe janë pa justifikim. Ata kishin bashkuar me liturgjinë e sinagogës mallkimin formal që vijon; «Që nazareasit (d. m.th. të krishterët) dhe heretikët e tjerë të fshihen nga libri i jetës.» Për këtë Jezusi iu përgjigjet: *Unë nuk do ta fshij emrin e tij nga libri i jetës. Përkundrazi, në prani të Atit dhe engjëjve të tij, do të pranoj publikisht se ata më takojnë mua.* Por, Jezusi paralajmëron disa bashkësi (kisha) se në qoftë se nuk i braktisin mëkatet e veta, janë në rrezik të heqin dorë nga besimi kur përndjekja të arrijë kulmin. Jezusi mbaron çdo letër duke i nxitur dishepujt e tij që të mbeten besnikë ndaj tij, me çdo kusht, sepse i pret shpërblim i madh.

Qëllimi i librit, pra, është para së gjithash praktik. Është nxitimi për të krishterët që të qëndrojnë besnikë ndaj Jezusit në kohën kur i përndjek shteti totalitar që kërkon nga ata gjërat që i përkasin vetëm Perëndisë. Kështu, ky libër ishte veçanërisht i përshtatshëm për të krishterët e shekujve të mëtejshëm që do të pësonin salvim në perandorinë romake. Në shekullin tonë, me kthimin e shtetit totalitar, ky libër është përsëri i përshtatshëm për të krishterët që ndodhen në një gjendje të ngjashme.

Sidoqoftë, që nga kapitulli 4, ky libër hyn në hollësi të imta për të ardhmen. Flitet për ngjarjet që i përkasin shtatë viteve të fundit të historisë botërore, menjëherë para kthimit të Mesisë, kthimit të Izraelit dhe ngritjes së mbretërisë mesianike. Kjo periudhë përshkruhet shkurt në librin e Danielit. Në këtë libër bëhet fjalë për profecinë e shtatëdhjetë periudhave prej shtatë vjetësh që çojnë në shkatërrimin e sundimit të Satanit dhe në ngritjen e mbretërisë së Mesisë. Në librin e Apokalipsit këto ngjarje janë përshkruar me hollësi të imta. Shumica e këtyre hollësive kanë të bëjnë me kataklizma natyrore, lufta bërthamore, popullsi botërore që refuzon të kthehet nga mëkatet te Perëndia dhe shteti totalitar që përndjek pakicën e popullsisë, e cila refuzon ta adhurojë, sepse ka besnikërinë më të lartë (te Perëndia). Intensiteti i luftës

shpjegohet nga fakti se pushteti i Satanit në këtë botë është aq i rrënjosur saqë më shumë vështirësi e lëshon. Libri përshkruan zemërimin e fundit të Tij, para se të mundet dhe përjashtohet nga Mesia që po vjen.

Shtatë vitet e fundit të historisë së kësaj bote, para kthimit të Mesisë, i ngjajnë një drame. Në gjysmën e librit njihemi me aktorët. Ata janë;

1) Një konfederatë prej 10 kombesh nën udhëheqjen e diktatorit me emrin Egërsira, i cili del nga deti (simbol për kombet). Ky diktator kërkon të adhurohet dhe vret ata që nuk e pranojnë. Fillimin e kësaj konfederate disa e shohin në Bashësinë Evropiane (BE), e cila përshkruhet në një vend tjetër si një formë e rilindur e perandorisë romake (të simbolizuar me kuçedër të kuqe). Babiloni simbolizon Romën, dhe si shtrirje e fjalës, sistemin botëror në kundërshtim me Perëndinë. Ky sistem është i lidhur me lavirën e madhe, e cila është simbol për kultin idhujtar shtetëror (adhurimi i perëndive romake dhe i perandorit). Kapitulli 18 tregon për shkatërrimin e kësaj perandorie dhe të sistemit të rremë.

2) Kombi i Izraelit nën udhëheqjen e Mesisë së rremë, me emrin Antikrisht ose Profet i rremë (Egërsira e dytë). Kjo egërsirë po dilte nga toka, e toka do të thotë toka e Izraelit (hebr. *erect Jisrael*). Ky njeri lidh një marrëveshje prej 7 vjetësh me diktatorin perëndimor që garanton mbrojtjen e Izraelit si edhe lirinë e kultit fetar. Pas 3 vjetësh e gjysmë, kjo marrëveshje shkelet kur diktatori perëndimor e pushton Izraelin dhe e detyron me adhurimin e vetvetes në Tempull. Kështu kombi izraelit bie në idhujtari. Për këtë bie dënimi nga Perëndia në mbarë kombin në formën e ngushticës së madhe. Vetëm kthimi i Mesisë, në kulmin e shkatërrimit, e shpëton kombin nga shuarja e plotë nga duart e armiqve.

3) Teprica besnike e besimtarëve. Na vjen të vështirë ta mohojë faktin se kisha është e pranishme gjatë shumicës së ngjarjeve të përshkruara në librin e Apokalipsit, por rrëmbehet nga fundi. 144.000 vetat përfaqësojnë ose kishën e ngushticës

së madhe, ose tepricën e Izraelit (12 x 12 x 1000): mbarë Izrael që do të kthehet te Mesija me kthimin e tij (Rom 11,25-26). Nga ana tjetër turma nga çdo kombi mund të jenë ata që kanë kaluar provën e rënde: d.m.th. brezi i fundit i kishës. Megjithatë, ka mundësi që Gjoni *dëgjo*i numrin 144.000, por kur *shiko*i, pa kishën e ngushticës së madhe. Sidoqoftë, pretendimi që kisha nuk ka asnjë vend në ngjarjet e Apokalipsit (pas kapitullit të tretë) bazohet në një presupozim që duhet sjellë artificialisht nga jashtë.

Drama mbaron me betejën e fundit të Har-Magedonit në Izrael, në të cilën shkatërrohen plotësisht ushtritë e kombeve pagane, të cilat e rrethuan Izraelin për ta asgjësuar. Kjo ndodh kur të kthehet Mesia, i cili i mund ato. Në këtë çast, pjesa e kombit izraelit që mbetet, më në fund, e pranojnë Jezusin si Mesinë. Satanin e lidhin, kështu që nuk mund t'i mashtrojë më kombet, dhe fillon sundimi i Mesisë në shkallën botërore. Populli i Perëndia sundon së bashku me Atë dhe Izraeli e udhëheq botën në adhurimin e Perëndisë, duke mësuar kombet për udhët dhe vullnetin e Tij. Në fund të sundimit të një mijë vjetëve, lirohet Satani, i cili nxit kombet për të ngritur krye kundër Perëndisë, por mposhtet menjëherë ky rebelim i fundit. Zhduket bota e vjetër dhe paraqitet Gjyqi i Fundit. Pas kësaj, Perëndia krijon qiellin e ri dhe tokën e re, në të cilën do të banojë populli i Perëndisë.

Kjo nuk është diçka e pamundur që do të ndodhë në të ardhmen e largët. Ka shumë shenja që do të fillojnë së shpejti shtatë vitet e fundit të historisë së botës.

Struktura e librit: siç duket, renditja nuk është kronologjike, por tipikisht semitik. Gjoni e shkruan librin e tij (nën frymëzimin e Shpirtit të shenjtë) si një simfoni ku kompozitori përsërit temën kryesore por me variacione: çdo variacion i shton diçka të re kompozicionit në tërësi. Stili semitik i Apokalipsit favorizon pikëpamjen, sipas së cilës vulat, trumbetat dhe gotat plotësohen njëkohësisht si vijon:

vulat	1	2	3	4	5	6	7
trumbetat	1	2	3	4	5	6	7
gotat	1	2	3	4	5	6	7

Kjo do të thotë se fatkeqësitë që sjellin vulat, do të shtrihen nëpër tërë periudhën e ngushticës së madhe, ato e trumbetave nëpër pjesën e dytë, kurse ato e gotave do të koncentrohen në fund, kështu që i shtatmi në çdo seri është identik dhe çon deri te kthimi i Mesisë. Tiparet e stilit semitik janë:

1. Përmbledhje e gjerë e ngjarjeve, të cilëve shtohen hollësitë me rikujtimet e mëtejshme të së kaluarës.

2. Kronologjikisht vegimet apokaliptike lëvizin tutje-tëhu me një shpejtësi që ngatërron mendjet tona perëndimore. P.sh. hyhet në temën e martirizmit në 6,9-11, por zgjerohet në fragmentet që vijojnë: 12,13-17; 13,7-8.15; 14,13. Në 7,9-17 paraqiten turma e madhe shenjtërisht që dalin nga ngushtica e madhe, e kjo na çon deri te fundi i Ngushticës (shih 7,15-17; 21,3-4). Kap. 11 na çon, gjithashtu, deri te fundi i Ngushticës. Vegimi i kap. 12 na kthen në lindjen e Mesisë dhe shtrihet deri te fundi i Ngushticës (rr.14). Në 13,5, 42 muajt na çojnë përsëri deri te fundi i Ngushticës. Vegimi i 144.000 vetave që qëndrojnë bashkë me Qengjin në malin e Cionit (14,1-5) mund të plotësohet vetëm pas kthimit të Mesisë mbi tokë. Në 14,17-20 arrijmë deri te beteja e Harmagedonit, dhe kjo përsëritet në 16,16. Në fund, përskrimi i plotë i betejës vjen në 19,11-21. Në dritën e këtij stili semitik, nuk na duket se vulat, trumbetat dhe gotat vijnë njëri pas tjetrit.

Vula e gjashtë na çon te katastrofa e fundit, kur të kthehet Mesia, sepse zemërimi i Qengjit është duke goditur keqbërësit, të cilët u bëjnë thirrje shkëmbinjve për t'i mbuluar (6,12-17). Dukuritë qiellore që ndodhin nën vulën e gjashtë janë pikërisht ato, për të cilat Jezusi tha se do të ndodhin **pas** Ngushticës dhe **menjëherë para** kthimit të tij (shih Mt 24,29-30). Këtë rrjedh se vula e shtatë ka të bëjë me kthimin e Mesisë.

Përsëri, pohimet e shprehura nën trumbetën e shtatë nuk mund të plotësohet derisa të vijë Mesia pas fundit të Ngushticës

(11, 15-19). Sepse, mbretëritë e botës nuk do t'i takojnë Mesisë dhe ai nuk do ta fillojë sundimin e tij mbi to derisa të vijë vetë (rr. 15). Koha e zemërimit të derdhur mbi kombet do të ndodhë në betejën e Harmagedonit (rr. 18). Gjykimi i të vdekurve dhe shpërblimi i besimtarëve do të ndodhë pas Ngushticës. Prandaj është e qartë se edhe vula e shtate edhe trumbeta e shtatë përputhen kronologjikisht.

Të gjitha shtatë gotat grupohen në fund dhe derdhen menjëherë para se të vijë (dhe kur të vijë) Mesia. Ato janë të fundat, sepse derdhen së fundi (15,1). Konkretisht, Harmagedoni përmendet me emër nën gotën e gjashtë (16,16) dhe ikja e ishujve dhe maleve (16,20) i përgjigjet vulës së gjashtë (6,12-17).

Vula e shtatë, trumbeta e shtatë dhe gota e shtatë nuk mund të ndahen, sepse përmbajtja e tyre identitike dhe tipari përfundimtar i tyre nuk mund të plotësohen tri herë! Kështu, zemërimi i Perëndisë nuk shtrihet nëpër tërë Ngushticën. Këto fragmente në librin e Apokalipsit që përmendin derdhjen e zemërimit hyjnor, kanë të bëjnë, më saktë, me **mbarimin** e Ngushticës.

HOLLËSITË:

a) **Vulat, trumbetat dhe gotat:**

Vulat, siç duket, e kanë burimin në prishjen njerëzore:

Vula 1: militarizmi.

Vula 2: luftëra, që rrjedhin nga militarizmi

Vula 3: zi buke, që rrjedh nga luftërat

Vula 4: vdekja, pasoja e zisë së bukës dhe shkatërrimit të tjerë të luftës

Vula 5: përndjekja dhe martirizmi i besimtarëve (të brezit të fundit të kishës).

Vula 6: fenomenet qiellore që, sipas Jezusit, do ta paraprijnë menjëherë kthimin e tij (Mk 13,24-26; Mt 24,29-30; Lk 21, 25-27).

Vula 7: heshtje në qiell, bubullima, vetëtima, dhe tërmeti.

Trumbetat, siç duket, rrjedhin nga veprimtari djallëzore.

Trumbeta 1: Breshra, zjarri (ose vetëtima), dhe gjak që sjellin si përfundim djegien e tokës.

Trumbeta 2: hedhja në det e vullkanit që shpërthen (malit të ndezur), që sjell si përfundim shndërrimin në gjak të një të tretë të detit dhe vdekjen dhe shkatërrimin e një të tretë të jetës dhe anijeve në det.

Trumbeta 3: Bjerja e meteoritit, të përshkruar si yll i zjarrtë që quhet Hidhërim, në një të tretë të furnizimit me ujë në terik (lumenjtë dhe burimet), e kjo i shndërron në ujë të hidhëruar dhe helmues. Shume veta vdesin.

Trumbeta 4: errësimi i diellit, hënës dhe yjeve me një të tretë.

Trumbeta 5: hapja e humnerës së pa fund nga një yll (Satani) që kishte rrënë në tokë, që sjell si përfundim torturën e njerëzve: djajtë krahasohen me karkalecat me egërsirt si akrepa.

Trumbeta 6: një fatkeqësi tjetër, në të cilën kalorësit djallëzorë vrasin një të tretë të njerëzimit.

Trumbeta 7: Kthimi i mbretërive të kësaj bote në mbretërinë e Krishtit: vetëtimë, bubullimë dhe tërmet, koha e gjykimit dhe shpërblimit.

Gotat simbolizojnë fatkeqësitë që e kanë burimin në zemërimin e Zotit.

Gota 1: lunga të këqija.

Gota 2: shndërrimi i detit në gjak, që sjell si përfundim vdekjes së jetës në det (intensifikimi i trumbetës ë dytë).

Gota 3. shndërrimi i të gjithë lumenjve dhe burimeve në gjak (intensifikim i trumbetës së tretë).

Gota 4: ngrohtësia e madhe

Gota 5: errësira dhe dhimbja

Gota 6: mbledhja e hordhive nga Lindja për betejën e Har-Megidonit në Izrael. Të gjitha kombet i afrohen Izraelit për ta shkatërruar, por Krishti e shpëton Izraelin pikërisht në kohë..

Gota 7: U krye!, tërmet, bubullim dhe vetëtima, dhe shkatërrimi i fuqive pagane.

Lufta shpirtërore: në librin e Apokalipsit shohim se si lufta vendimtare ndodh në qiell, midis forcave të Satanit (që mundën dhe përjashtohen) dhe forcave të Zotit. Ndryshimet në qiell shkaktojnë automatikisht ndryshimet në tokë. Qielli konsiderohet si qielli i dytë, ku ndodhen engjëjt e Satanit. Për këtë arsye duhet jo vetëm një tokë e re, por edhe një qiell i ri. Në vegimin e fundit (6,12-17) bien trupat qiellore (që simbolizojnë forcat e Satanit) dhe zhduket qielli (banesa e tyre), sepse banorët tokës ende mbeten në jetë (rr. 15). Me fjalë të tjera, ngushtica e madhe paraqitet nën tiparet e kataklizmit të fundit që do të ndodhë vetëm në fund të mbretërimit të 1000 viteve (shih 20,11).

Babiloni: Babiloni simbolizon Romën, sepse Roma e kishte zëvendësuar atë si qendër e idhujtarisë, imoralitetit dhe përndjekjeve të popullit të Zotit. Kapitulli 17 thekson fenë e rremë të Romës pagane, kurse kapitulli 18 tregtimin dhe materializmin e atij qyteti. Ka shumë aluzione për profecitë e DhV (shih Jeshaja 13, 14, 46-48 (veçanërisht Jirmija 50, 51 si dhe profecinë kundër Tirit (Jehez. 26-28). Ndërsa Tiri kishte qenë ndërmjetës tregtar i madh i Lindjes, Roma ishte pazari i madh për ngarkesave të tyre. Ostia, si kryeport i Romës, ishte një nga qendrat tregtare më të madhe të perandorisë. Nuk kishte asgjë mëkatore për mallrat që përbënin tregtinë luksuoze të Romës, derisa prostituta e madhe t'i përdorte ato për ta mashtruar njerëzimin me një materializëm idhujtar. Natyrisht Babiloni simbolizon, gjithashtu, shoqëria njerëzore në formën e saj të fundit.

Babilonia karakterizohet nga të këqijat morale si vrasja, çoroditja, magji, imoraliteti, dhe vjedhja, të cilat janë vetëm simptomet e idhujtarisë së njeriut, e cila përbëhet në thelb nga refuzimi i tij të pranojë gjendjen e tij si krijesë si dhe varësinë e tij nga Krijuesi.

c) **Të korrat dhe të vjelat:** të korrat simbolizon dënimin e kombeve, kurse të vjelat shkatërrimin e kombeve të mbledhura në Izrael. Të dy ngjarjet ndodhin në fund të ngushticës, njëra pas tjetrës (Joel 3,13).

d) **Dasma e qengjit:** ndodh (shih 19,5-10) pas kthimit të Krishtit në tokë.

dh) **144.000 të vulosurit prej Izraelit.** (12 x 12 x 1000). Çfarë është identiteti i tyre? Ata do të jenë ose kisha e ngushticës së madhe, ose kandidatët izraelitë për kthimin e mëvonshëm të Mesija. Ata janë të vulosur për kursim nga katastrofat e ngushticës së madhe

e) **Mbretërimi i 1000 vjetëve:** përshkruhet me hollësi vetëm në fund të librit (21,9 - 22,5). Besimtarët do të banojnë, bashkë me Krishtin, në Jezusalemin e ri, i cili do të ketë zbritur në tokë (21,10). Kështu, për besimtarët, gjendja e fundit fillon tashmë në kohën e mbretërimit të 1000-vjetëve, pas ringjalljes nga të vdekurit. Ringjallja presupozon një ekzistencë tokësore, por jo e kufizuar nga dimensionet tona të kohës dhe të hapësirës. Brenda qytetit të shenjtë nuk ka më tempull, ndryshim kombësie etj, por jashtë qytetit, ku banojnë paganët, është çështje tjetër.

KOMENTARI

Kapitulli 1 1,3 *I lumi ai që i lexon edhe ata që i dëgjojnë fjalët e kësaj profecie dhe i zbatojnë ato që janë të shkruara ne të.* Kjo lumturi e dyfishtë përmban një direktivë që ky libër të lexohet në mbledhjet kishtarë – para së gjithash, por jo eksklusivisht në mbledhjet e shtatë kishave – dhe që dëgjuesit t'i kushtojnë vëmendje të veçantë, dhe që përmbajtja e librit të ushtrojë një ndikim vendimtar në jetesën e tyre.

1,9 Patmos – ishull shkëmbor në arkipelagun e e Sporadeve jugore të Detit Egje ku Gjoni ishte në mërgim

1,10 *Shpirti më pushtoi dhe e gjenda veten në Ditën e Zotit,*

Kjo ndoshta do të thotë se Gjoni ra në ekstazë dhe, me anë të Shpirtit, ishte hedhur përpara në Ditën e Zotit, dhe kjo do të nënkuptojë se libri ka të bëjë me Ditën e Zotit, i cili ka të bëjë kryesisht me gjykimin (3,5 vitet e fundit të 70-të të shtatëdhjetë të Danielit) dhe një kohë provash për Izraelin (krh. 1 Sel. 5,4).

1,13 *dhe në mes të shandanave dikënd si Birin e njeriut, të veshur me petk të gjatë' dhe të ngjeshur me brez arri (diagonalisht) rreth parzmës,* Ecja e tij në mes të shandanave mund të kuptohet si kontrolli i gjendjes së tyre shpirtërore, një pas një.

Në këta rreshtat e parë të librit, Jezusi përftytyrohet në shërbimin e tij trefishtë si profet, mbret dhe prift – si ndërmjetës i zbulimit të Atit (rr. 2), si 'sundimtar i mbretërve të tokës (rr. 5) dhe si mbajtës i rrobës së kryepriftit (rr. 23). Frazja “të veshur me petk të gjatë’ dhe të ngjeshur me brez arri (diagonalisht) rreth parzmës” e identifikojnë Jezusin si prift mbretëror.

1,14. *flokët i kishte të bardhë porsi leshi i bardhë, porsi bora e sytë e tij porsi flaka e zjarrit,* Kjo na kujtohet për librin e Danielit kap. 7, por atje bëhet fjalë për Të Përjetshmin (rr. 9) kurse këtu bëhet fjalë për Mesinë e ringjallur. Ky transferim i attributeve hyjnore është karakteristik për librin e Zbulesës/Apokalipsit. Me këto përftytyrime përshkruhet në DhV Perëndia, por këtu përshkruhet Mesisë, sepse ai është veta e dytë e Trinisë.

1,17 *Unë jam i Pari dhe i Sprasmi*: Titujt e Perëndisë së Izraelit (rr. 8) i mban Krishti, i cili ka marrë nga Ati «emrin që është përmbi çdo emër» (d.m.th. emrin hyjnor – Fil. 2, 9). Shih edhe: Isaia 44,6 *Kështu thotë Zoti, Mbreti i Izraelit, Shpëtimtari i tij, Perëndia i Ushtrive*: »Unë jam i pari dhe unë i sprasmi, përveç meje Hyj tjetër nuk ka!. 41: 4; ... *Unë jam Zoti, i pari, po edhe me të sprasmit jam!* si dhe 48,12: *Më dëgjo, Jakob, Izrael, që të kam thirrur: unë, unë jam i pari edhe unë jam i sprasmi!* S'ka asnjë titull hyjnor që Ati nuk i jep Krishtit të ringjallur, e jo për herë të parë, sepse kur Jezusi u ngrit në qiell, i rimori titujt e mëparshëm (shih. Gj 17,5: O Atë, tani ma kthe këtë madhësi që kisha tek ti para krijimit të botës!).

Kapitulli 2

2: 1 – 3:22 **Letrat drejtuar shtatë kishave**

Këto letra janë të shkurtra dhe shumë të përqendruara në përmbajtjen e tyre. Ata na kujtojnë orakujt e shkurtër profetikë të DhV, veçanërisht ato të Am. 1 – 2, të cilat janë edhe shtatë në numër. Letrat drejtuar kishave kanë një strukturë thujse identike. Ata fillojnë me një përshkrim të Krishtit, të marrë nga vegimi hapës, duke përmendur elemente që kanë rëndësi të veçantë për adresën e kishës; lavdërimi për tiparet e lavdërueshme të kishës vijon, pastaj një kritikë për të metat e saj. Ata përfundojnë me një premtim të shpërblimeve që do të jepen për ardhjen e Krishtit, përgjithësisht në lidhje me karakteristikat e vegimit të qytetit të Perëndisë në fund të librit.

2: 1-7 **Letra drejtuar kishës së Efesit**

Efesi – kryeqyteti i krahinës romake të Azisë së vogël kur herët ishte përhapur kulti hyjnorë e perandorëve.

Efesi ishte një nga qytetet e mëdha të botës antike dhe deri tani më i madhi në Azinë e Vogël. Ai ishte krenar për titullin e tij të “kujdestarit të tempullit”, i cili fillimisht iu referua tempullit të Artemis (Dianës), por i cili më vonë përfshinte dy tempuj kushtuar adhurimit të perandorëve romakë. Tempulli i Artemisit

ishite një strehë e famshme për të arratisurit, por “shpëtimi” shumë i tronditur u abuzua shumë, dhe zona përreth i dha kriminelit një vend të shenjtë përtej mundësive të ligjit, duke u bërë selia e kimit të organizuar. Interesi i publikut për magji dhe bestytni ilustrohet në Veprat 19, 13-20. Pali themeloi kishën e Efesit dhe e bëri atë qendrën e ungjillëzimit për krahinën (Veprat 19, 1-10). Sipas traditës së mëvonshme, apostulli Gjon dhe Maria, nëna e Jezusit, u vendosën atje në 66 pas Krishtit.

2,1 Ai që ecën midis shtatë shandanave të artë:

Kjo lë të kuptojë se Jezusi rregullon fitilat dhe rimbush ullirin e shandanëve që të ndritin më mirë. Me anë të këtyre mesazheve drejtuar shtatë kishave. Me fjalë të tjera Jezusi i nxit për të ndrequr sjelljen e tyre, që të dëshmojnë më mirë për të. Në të njëjtën mënyrë te Gj 14 Jezusi flet për krasitjen e hardhive.

2,2 ata që pohojnë se janë apostuj, por nuk janë d.m.th. të dërguarit – do të jenë ata që pretendonin të jenë dërguar nga kisha memë në Jeruzalem.

2,4. Por kam diçka kundër teje: e le dashurinë tënde të mëparshme! Megjithë durimin e tyre të lavdërueshëm, zjarri i dashurisë së tyre të mëparshëm – dashurinë për të gjithë bashkëbesimtarët (Ef 1,15) – ishte pakësuar dhe asgjë duke përfshirë edhe veprat e mira ose doktrina e shëndoshe – s’mund të zëvendësojë dashurinë hyjnore (gr. *agape*), frytin e Shpirtit të shenjtë, në komunitetin e krishterë; në qoftë se nuk ka ndryshim mendjeje dhe kthim në veprat e mëparshme të dashurisë, kjo kishë i ka ditët të numëruara: shandani i saj do të hiqet.

2,6 Por e ke këtë të mirë: urren veprat e Nikollaitëve, të cilat i urrej dhe vetë. Nikollaitët ishin gnostikë. Duket se mësimi i tyre çonte në idhujtari dhe fëlliqështi.

2,7. Ngadhënjyesit do t’i jap të hajë nga pema e jetës që është në parrizin e Hyjit D.m.th. do t’i jap jetën e përjetshme. Prejardhja e figurës gjendet te Zan. 2, 8 f.; 3, 22. Pema e jetës së Edenit në librin e Zanafillës ishte pasqyra tokësore e pemës së jetës në Jerusalemin e ri të mbinatyrshëm. Në të vërtetë të gjitha premtimet në fund të gjitha letrave ose i referohen posedimit të jetës së

përrjetshme ose përmbajnë një premtim se besimtari besnik do të mbretërojë bashkë me Krishtin.

2: 8-11 **Letra drejtuar kishës së Smirnës**

Smirna ishte një port detar, dhe lulëzimi i saj për shkak të pozicionit të saj ishte vendosur mirë para epokës së krishterë dhe vazhdon (si Izmir) edhe sot e kësaj dite. Qyteti i parë në sit ishte shkatërruar në vitin 600 para Krishtit, por u rindërtua nga pasardhësi i Aleksandrit të Madh. Imazhi i feniksit, zogut legjendar që ngrihet nga hiri i shkatërrimit të tij, u aplikua në Smyrna. Nuk është shembulli i vetëm i një kishe që pasqyron historinë e qytetit në të cilin ndodhet. Një temë mbizotëron këtë letër të shkurtër, atë të përndjekjes.

2,10 Djalli, me anë të veglave të tij, do të futë në burg disa nga të krishterët e Smirnës dhe persekutimi i tyre do të zgjasë dhjetë ditë. Burgu nuk ishte një dënim, por një vend për të pritur dënimin, qoftë për punë të detyruar në minierat e kripës, dëbimin ose vdekjen. Përndjekja do të jetë e shkurtër, por disa mund të jenë të mjaftueshme për të paguar sakrificën përfundimtare.

2: 12-17 **Letra drejtuar kishës së Pergamit**

Për shumë vite **Pergami** pati një rivalitet midis Efesit, Smyrnës dhe Pergamit mbi qytetin e parë në Azi. Një gjë ishte e qartë: Pergami ishte qendra e jetës fetare në krahinë. Qyteti mbizotërohej nga një kodër e madhe e cila u rrit në 305 m. lartësi dhe kishte shumë tempuj. Më i famshmi ishte tempulli i Asklepiut, perëndisë së shërimit, i lidhur ngushtë me gjarprin, i cili i dha Pergamit një reputacion si Lourdes sot. Ishte gjithashtu një altar i madh i Zeusit, i ndërtuar për të përkujtuar një fitore të dukshme. Më e rëndësishmja nga të gjitha, Pergami kishte tempullin e parë në zonën kushtuar Augustit dhe Romës, kjo është arsyeja pse ajo u bë qendra e adhurimit të perandorit në krahinë. Ndërsa ishte një përkatësi politike, si dhe një fe fetare, kjo krijoi probleme të veçanta për të krishterët. Titujt e Zotit, të Shpëtimtarit dhe të Zotit zbatoheshin vazhdimisht për

perandorin, të cilit të krishterët mund t'i rezistonin vetëm në dritën e atributit të vetëm të ligjshëm ndaj Jezusit.

2,13 *E di ku banon — aty ku është froni i Satanit* Froni ku rri Satani do të jetë selia e kultit të adhurimit të perandorit romak, sepse shenjtërorja e parë të kultit vendas të Romës dhe të Augustit u themelua atje më 29 para Kr. Ka aludime të tjera për këtë kult gjetiu në librin e Zbulesës.

Të krishterëve u duhej të zgjedhin o të adhurojnë Krishtin Zot ose Cezarin Zot.

2.14 *Por kam diçka pak kundër teje: janë disa te ti që e ndjekin mësimin e Balaamit, i cili e udhëzoi Balakun t' u vinte leqe të izraelitëve për të ngrënë mishin e flijuar idhujve dhe të jepen pas fëlliqështisë.* Në fjalorin biblik kush adhuron idhujt bën fëlliqështi – kororëshkelje kundër besnikërisë ndaj Perëndisë së vërtetë. Sipas një tradite hebre Balaam e mësoi Balakun t'i bëjë izraelitët të kalojnë në idhujtari ngashnjyer nga moavasit.

2,17. *Ngadhënjyesit do t'i jap manën e fshehur.* Ky është një kompensim i bollshëm për heqjen nga ushqimi kushtuar idhujve. Mana e fshehtë është arketip qiellor i manës që ushqenin izraelasit në shkretëtirë. Ndër çifutët qarkullonte shumë mesim për këtë manë të fshehur në qiell, që do të zbulohet në fund të kohës (së tanishme) dhe do t'u jepej besnikëve. (shih 2 Bar. 29,8). E quajnë bukën e engjëjve (Ps. 78,25) ose 'bukën e Perëndisë' (Jn 6,33); në dritën e mësimin për bukën e jetës te Gj Jn 6,27 +. mund ta kuptojmë manën e fshehur si një sinonim për jetën e përjetshme. Sipas një tradite hebre, Jeremia e fshehu pas shkatërrimit të tempullit arkën e besëlidhjesme çka kishte brenda, edhe manën.

...do t' i jap edhe një gur të bardhë dhe mbi gur të shkruar një emër të ri që askush nuk e njih përveç atij që e merr. Kuptimi i kësaj figure është i paqartë, por mund të shënojë një guralec me mbishkrim (Gk. *psephos*) që shërbente si biletë hyrjeje në gostinë qiellore. Atletit në lojëra sportive që fitonte i jepej një rrasë mermeri të bardhe si shenje të fitores, Emri i ri është, sipas 3,12, ai i Krishtit (krhs 22,4). që e njih vetëm ai që e merr. Emri shënon gjithashtu mënyrën e re të jetës. Furnizuesit e hajmalive magjike e dinin se si

me rëndësi ishte fshehja e emrit të fuqisë: fuqia e emrit të Jezusit nuk mund të apelohej nga fuqitë magjike, por është i njohur në jetën e shërbëtorëve të Tij.

2: 18-29 **Letra drejtuar kishës së Tiatirës**

2,18 **Tiatira** ishte një qytet i zejtarëve dhe tregtarëve. Kujtojmë se i kthyeri i parë në fe në Maqedoni ishte Lidi nga Tiatira, një shitëse e rrobave të purpura (Veprat 16:14). Problemi kryesor për kishën u shtrua nga korporatat e shumta tregtare të qytetit. Ishte e pazakontë sepse administrata romake i dekurajoi ata; por Tiatira besohet të ketë qenë e doegërsirme për romakët si furnizues i garnizonit të tyre pranë Pergamit, në mënyrë që ata të mund të injoronin korporatat. Të krishterët, megjithatë, nuk mundën. Korporatat kishin një zot mbrojtës; perëndia lokale e Tiatirës, një përfaqësim i Apollonit, me siguri i shërbeu këtij qëllimi. Festat e korporatave u zhvilluan në një tempull dhe u konsideruan si raste fetare; mishi iu ofrua perëndisë, kështu që pjesëmarrësit e ndanin atë me të, dhe rastet shpesh përfunduan në mashtrim. Si mund të merrnin pjesë të krishterët në takime të tilla? Kjo grua Jezabela kishte një zgjidhje (20).

2,18 Tiatira – qendër tregtar e zejtar jo e madhe në udhën Pergam – Sard

2,20 *Por kam diçka kundër teje: e duron Jezabelën — një grua që thotë për vete se është profeteshë.* Emri i saj nuk është në të vërtetë Jezabela, por ajo është ashtu e përshkruar për shkak të lehtësimit të kushteteve të dekretit apostolik ose për kompromise të mëtejshme me paganizmin (shih rr. 14) e vuri në gjendjen e pasardhësit të Jezabelës së Dhiatës së Vjetër, kulti i Baalit i cili karakterizohej nga idhujtari dhe prostitucioni ritual.

2,20 Jezabela – pseudoprofeteshë enikollaiteve.

2,24. *‘të ashtuquajturat »thellësi« të Satanit.* Sikurse ekziston urtësia qiellore që shqyrton thellësitë e Perëndisë (1 Kor. 2: 10), ashtu ekziston një urtësi e rreme që premtion të hapë thellësitë, por thellësitë e Satanit. Ka aludim për mësim gnostik.

....nuk ju vë tjetër barrë, por atë që keni: – d.m.th. përveç asaj të vënë nga këshilli apostolik i Jeruzalemit (shih Veprat 15,28).

2,28 *Dhe do t'ia jap Yllin e Dritës*. Kjo shprehje duhet kuptuar në lidhje me Zb 22, 16, ku Jezusi e quan veten Ylli i ndritshëm i mëngjesit!, aludim për yllin mbretërorë që do të dalë nga Izraeli, i parashikuar nga Balaami (hebr. Bilami) te Num. 24, 17. Besimtari ngadhëjmtar, do të ndajë sundimin mbretëror të Zotit të tij ngadhëjmtar (cf. 3, 21).

Kapitulli 3

3: 1-6 **Letra drejtuar Kishës së Sardit**

Sardi ishte një qytet me një të kaluar të ndritshme për të cilën ishte krenar, por për të cilin kishte më pak të bëhej krenar në kohën e Gjonit. Kryeqyteti i mbretërisë antike të Lydisë, ajo arriti kulmin e pasurisë së saj rreth 700 para Kr. nën Gyges, i njohur për asirianët si Gugu. Hebrenjtë e quajtën këtë mbret Gog dhe ai konsiderohej simbolik i fuqive të liga që do të lindnin në fund të epokës. Ai u vra në një sulm të befasishëm nga cimerianët. Qyteti ra në harresë pas pushtimit persian, por ai rimori diçka nga prestigji i tij kur, falë ndihmës së Tiberit, u rindërtua pas një tërmeti në 17 pas Krishtit. Kisha e Sardit pasqyron historinë e qytetit; më parë ai kishte një emër për përmbushje shpirtërore, por tani ai ishte i pajetë (1). Dy elementë të tjerë të jetës së qytetit janë përfshirë në letër. Sardi ishte ndërtuar në një mal dhe kishte një akropol të konsideruar të padepërtueshëm. “Kapja e Akropolit të Sardit” ishte proverbial në greqisht për të bërë të pamundurën. Por jo më pak se pesë herë akropoli është pushtuar, dy herë për mungesë vigjilence. Paralelja me mungesën e vetëdijes për kishën dhe gjendjen e saj të tmerrshme është e habitshme (2-3). Sardi ishte gjithashtu një qendër e produkteve të leshit dhe pretendoi se ishte kompania e parë e ngjyrosjes së leshit; kjo gjithashtu duket se pasqyrohet në vs 4-5.

3,5 *Kështu edhe ngadhënjyesi do të mbajë petka të bardha; nuk do ta fshij emrin e tij prej librit të jetës dhe do ta dëshmoj emrin e tij para Atit tim dhe para engjëjve të tij.*

Në vitin 85, çifutët i kishin shtuar liturgjisë së tyre fragmentin që vijon: «Që nazareasit (d.m.th. të krishterët) dhe heretikët e tjerë të shkatërrohen dhe të fshihen nga Libri i jetës.» Libri i jetës është regjistri i qytetarëve të Jeruzalemit të ri mbinatyor.

Në dritën e këtij fakti mund të shqyrtohen referime të tjera (2,9; 3,5):

I di edhe fyrjet e atyre që thonë se janë çifutë, e nuk janë: janë sinagoga e Satanit!

.....*NUK do ta fshij emrin e tij prej librit të jetës dhe do ta dëshmoj emrin e tij para Atit tim dhe para engjëjve të tij.* Disa dekada më vonë, çifutët e Smirnës do të luanin një rol të shquar në sulmin kundër Polikarpit, epishkvit të Smirnës. Denuncimi i të krishterëve nga ana e çifutëve shënon mjerisht fillimin e antisemitizmit.

3: 7-13 **Letra drejtuar kishës në Filadelfi**

Filadelfia, si qyteti fqinj, Sardi, vuajti rëndë nga tërmetet dhe, megjithëse nuk u prek aq keq sa ajo gjatë tërmetit katastrofik të vitit 17, ajo ishte më shpesh prekur. Duke folur për këtë aspekt të jetës së qytetit, Strabo shkroi: «Muret vazhdojnë të plasariten dhe pjesë të ndryshme të qytetit dëmtohen vazhdimisht. Kjo është arsyeja pse qyteti aktual ka pak banorë, por shumica e tyre jetojnë si fermerë në fshat, sepse ata kanë tokë pjellore. “ Pasiguria e të jetuarit në Filadelfi është në kundërshtim në v 12 me premtimin për një vend të përhershëm në qytetin e Zotit, dhe ata që jetojnë atje nuk do të duhet të gjejnë një vend më të sigurt jashtë mureve të tij! E gjithë letra dominohet nga perspektiva e sigurt dhe e caktuar e jetës në mbretërinë e Perëndisë.

3,7 I shënjtë, i vërteti. Mesisë i jepen atributet që i jepeshin Perëndisë

3,10 *Meqë e zbatove urdhrin tim për të qëndruar besnik, edhe unë do të të ruaj në kohën e provës së rëndë, e cila do të lëshohet*

së shpejti mbi mbarë botën për t'i vënë në provë të gjithë njerëzit. Parafjala greke e përmendur këtu është *ek* (të kalojë me sukses) e jo *apo* (të ikë nga). (khz. Apok 7,14: *Këta janë ata që kanë ardhur nga sprova e rëndë dhe e madhe*). Teksti hebraik ka: *bëjom masa* (në ditën e provës)

Mundimi është të provosh ata që jetojnë në tokë. Kjo frazë përdoret rregullisht në këtë libër për jobesimtarët e botës (shih 6:10; 8:13; 11:10; 13: 8, 14; 17: 8). Ruajtja e kishës nga efektet e këtyre gjykimeve është paraqitur në imazhe të ndryshme në këtë libër të gjykimeve të Zotit (shih 7: 1-8; 11: 1; 12: 6) dhe ka një paralel të ngushtë në Gjn. 17.15.

3,11 *Do të vij së shpejti!* Në qoftë se merret parasysh profecia te libri i Danielit te kap. 9 për 70 javët pa marrë parasysh epoka e kishës (boshllëkun midis javës së 69 dhe javës së 70), atëherë ardhja e Tij është me të vërtetë e shpejtë.

3,12. *Ngadhënjyesin do ta bëj shtyllë në tempullin e Perëndisë tim dhe prej andej ai s' do të dalë më kurrë!*: Këtu ndryshon figura e shtyllës: shtylla bëhet adhuruesi në tempull, i cili, ndryshëm nga shtyllat e tempujve tokësorë që mund të lëvizin për shkak të tërmeteve të shpeshta të Filadefisë, nuk do të dalë nga fundi i saj.

Në të do ta shkruaj emrin e Perëndisë tim edhe emrin e qytetit të Perëndisë tim, të Jerusalemit të ri, që zbret nga qielli, prej Perëndisë tim, edhe Emrin tim të ri. Ngadhëjimtari ka një emër të trefishtë: ai i Perëndisë, ai i Jeruzalemit të ri, dhe ai i Krishtit. Krhs. 2, 17; 14, 1

3: 14-22 **Letra për kishën e Laodices**

Laodiceja – qytet i njohur për pasuri dhe për medicinë. Laodicea ishte vendosur në bregun e lumit Lycus. Pozicioni i saj në kryqëzimin e tre rrugëve perandorake që përshkojnë Azinë e Vogël favorizuan zhvillimin e saj si një qendër e pasur tregtare dhe administrative. Tre fakte të njohura në botën romake në qytet ndriçojnë këtë letër: ishte një qendër bankare, të cilën madje edhe bankat rekomanduan Cicero për të shkëmbyer para; ajo bëri rroba të leshta dhe qilima, të bëra posaçërisht nga leshti i zi

me shkëlqim i deleve të ngritura në vend; dhe ai kishte një shkollë mjekësore dhe prodhonte droga, duke përfshirë një vaj të bërë syri të bërë nga shkëmbi i spërkatur në zonë. Karakterizimi i rëndë i jetës shpirtërore të kishës (17) dhe thirrja për pendim të saj (18) janë formuluar të dy sipas këtyre tre veprimtarive të qytetit.

3,14

Ameni – në DhV atribut që i jepet vetëm Perëndisë. Në DhR i jepet Mesisë. Titulli i fillimit të “krijimit të Zotit është dhënë më mirë” është burimi kryesor i gjithë krijimit të Zotit “. është si “Alfa” në titullin “Alfa dhe Omega” (1: 8), dhe këtu ndoshta synohet të nënvizojë autoritetin dhe fuqinë e Zotit për të arritur këtë qëllim, për të cilin ai është garantuesi dhe dëshmitari besnik .

4: 1 – 5:14 **Një vegim i qiellit**

Kapitulli 4 na jep një vegim për Perëndinë në qiell ku adhurohet.

4,4. 24 pleqtë janë këshilli qiellor (Dn 7,9-10). Këta janë engjej, të cilët, të ngjashëm me 24 rradhët e priftërve and levitëve, kushtojnë adhurim qiellor (1 Kron 24,5-7; 25,1-3).

4,6 Katër gjallorët simbolizojnë katër engjejt që rregullojnë botën lendore.

4,8. Katër gjallorët janë engjej, të cilët identifohen me katër serafimët tek Ezek 1,18.

4,10. Etiketa e oborrit romak kërkonte prej nënmbretërve që të ullan kuroret (e jo kezat) e veta para perandorit “hyjnor” (shih Tacit *Analët* 15,29). Për të mbajtur paralelin, 24 pleqtë duhet të kenë ulur kuroret, e jo kezat e tyre. Përveç kësaj fjala hebre e origjinalit është *atar*, e cila shënon: kurorë, kezë.

4,11. “Zot dhe perëndi” janë titujt që përdorte perandori romak për vetveten.

5: 1-14 **Mesia merr mandatin e tij**

Kapitulli 5 është në të vërtetë shërbesa e shugurimit të Mesisë, ku merr mandatin e tij – një pergamë, përmbajtja e së cilës vetëm ai është në gjendje ta zbatojë.

5,5 Luani, Pinjoli, Rrënja e Davidit janë attribute që në DhV i jepeshin Mësisë.

5,8. Shenjtorët janë ata që menjaherë përdorimin dhe pronën e Mesisë.

5,9. *Këndonin një këngë të re*: Kënga është e re në krahasim me këngën e lashtë të krijimit të rr. 4,11 (krhs. Job 38, 7). *Ti je i denjë ...* : Motivet i lindjes me të cilat përshendetën perandorët romakë përfshinin terme të tilla si: *'Ti je i denjë dhe Ai është i denjë për të trashëguar mbretërinë*; por vetëm një person është i denjë të trashëgojë sundimin botëror, dhe ai e ka fituar këtë të drejtë për shkak të bindjes së tij ndaj Atit dhe vdekjes së tij pajtuese.

5,13. Mesisë, et jo perandorit romak, i përkasin pushtet suprem dhe adhurim qiellor.

6,1 - 8,5 **Fillimi i Ditës së Zotit: shtatë vulat**

Kapitulli 6 është në të vërtetë parashikim i mbarë periudhës së ngushticës së madhe që përfundon me zjarr dhe me ardhjen e Mesisë.

Brenda këtij parashikimi duhen t'u përfshirë, pra, të gjitha seritë e mëvonshëm të plagave: të gjitha mbarojnë në ditën e Zotit, që menjëherë paraprin ardhjen e Krishtit.

6, 2. *një kalë i bardhë* Fakti se ky kalorës është i pajisur me një hark (porsi harkëtarët kalorës të ushtrisë parte) lë të kuptojë një invadim nga kufiri lindor i mbretërisë romake. Ajo që vijon duket se u ngjan efektave dytësore të një lufte bërthamore.

6,6 Në vitin 92, pak para shkrimit të Apokalipsit, një mungesë serioze e drithërave, e kombinuar me një bollëk të verës në perandori, bëri që Domitiani të urdhëronte kufizimin e kulturës së

verës dhe një rritje të misër në rritje; rendi krijoi një tërbim të tillë që duhej braktisur. Teksti mund të jetë adludim për një situatë të tillë.

6,10-11 Ky vegim i dëshmorëve konsiderohet si pjesë integrale e gjykimeve të Zotit, sepse lutja e tyre për hakmarrje (10) është përgjigjur, dhe fundi kështu përshpejtohet.

6, 13. *Yjet e qiellit ranë mbi tokë:* krhs. Mk 13, 25: Bëhet fjalë ose për një rrebesh meteoritësh ose për shembjen e autoritetit.

6, 14. *Qielli u mbështoll porsì libri kur mbështillet:* krhs Isa. 34, 4. *U shkatërrua mbarë ushtria e qiellit, u shrrrotullua porsì libër qielli shkëputen, bien të gjithë yjet e tij, siç bie gjethi i hardhisë, porsì gjethi i thatë i fikut.*

...dhe çdo mal e ishull ndërroi vend.: Bëhet fjalë për një ngatërrim kozmik, ndoshta edhe për një sprasmë ose një trazirë politike. Shih edhe Jer.4: 23-26, ku bëhet fjalë për shkatërrimin e shkaktuar nga pushtuesit e huaj. *Shikoj tokën: është shkretë, e zbrazët, shikoj qiellin: ka mbetur pa dritë! Shikoj malet: dhe, ja, po dridhen, shikoj kodrat: të gjitha po tunden! Këqyri përreth: s' shoh me sy njeri, shpendët e qiellit të gjithë u larguan! Këqyri: toka e pëlleshme u bë shkretëtirë, qytete të tëra grumbuj rrënojash*

6,17. *sepse arriti Dita e madhe e zemërimit të tyre! Kush mund të qëndrojë përballë?»* krhs. Jl 2: 11. *Edhe Zoti bëri të dëgjohet zëri i tij në krye të ushtrisë së vet. Vërtet është e madhe ushtria e tij, e fortë edhe zbatuese e urdhrit të tij! Vërtet është e madhe Dita e Zotit, shumë e tmerrshme, kush mund t'i bëjë ballë? Ky zemërim është shpagim, reagimi i Tij ndaj së keqës së botës rebele. Është vepra e tij e çuditshme, kundër vullnetit të tij të parë për të shpëtuar; atje ku refuzohet oferta e tij të mëshirshme, s'ka alternativë tjetër.*

7: 1-17 **Një interval midis vulave të gjashta dhe të shtata**

Kapitulli 7 na kthen në fillimin e kap. 6, por na flet për vulosjen e shërbëtorëve të Perëndisë para fillimit të katastrofave të përshkruara në kap. 6.

Disa do të kuptonin 144.000 (12 x 12 x 1000) dhe ‘turma që askush nuk mund ta numëronte’ si i njejtë grup – si kisha e përfytyruar në mënyrë simbolike. Disa të tjerë mendojnë se 144.000 përfaqësojnë Izraelin, kurse turma e madhe jo kishën (e cila, siç mendojnë, tashmë do të jetë rrëmbyer), por të shpëtuarit gjatë ngusticës së madhe. Figura citohet nga libri i Ezekielit, kur besimtarët vulosen para se të fillojë masakrimi. Ata përfaqësojnë sigurisht mbarë Izraelin (të rilindur) që do të trashëgojë tokën e premtuar. Kthimi shpirtëror i tyre ndodh më vonë, në fund të kohës së persekutimit.

Mund të konstatojmë se në librin e Zbulesës ka theks të veçantë në martirët dhe posaçërisht martirët çifutë, të cilët do të përballojnë goditje kryesore të persekutimit. Janë martirët heronjtë e librit, dhe kjo ishte me rëndësi të veçantë për kishën e hershme. Kënga e krishterë e lashtë *Te Deum*, bën aludim për ushtrinë bujare martirësh. Ringjallja e tyre (te kap. 20) nuk përjashton të krishterët e tjerë, siç e dimë nga fragmentet e tjera të Shkrimit në DhR (p.sh. 1 Kor 15).

7,14 Prova e madhe. Përndjekja e Neronit ishte është prototipi i çdo përndekjeje.

Ka gjykime të tjera ku perandoria e egërsisë është qëlluar, por qytetarët e saj refuzojnë të pendohen.

8: 1-5 **Vula e shtatë**

Kapitulli 8 fillon me një interval kur mblidhen lutjet e popullit të Perëndisë për hakmarrje dhe i kushtohen Perëndisë.

8, 2 Sikurse viti i ri judaik inaugurohet me brirjen e trumbetave (Lev. 23, 24; Nr. 29, 1), ashtu edhe Dita e Zotit shpallet me brirjen e trumbetave (cf. Is. 27, 13; Jl 2, 1; Mt. 24, 31; 1 Kor. 15, 52; 1 Sel. 4, 16).

Ky kapitull bashkë me kapitullin 9 flasin për katastrofat e shpallura me brirjen e trumbetave që janë pasojë e këtyre lutjeve.

8: 6 – 11:19 **Shtatë boritë**

10: 1 – 11:14 **Intervali midis borive të gjashta dhe të shtata**

Kapitulli 10 përmban një interval deri në brirjen e trumbetës së shtatë, dhe kjo na çon te pika ku ishim në fund të kap. 6 (vula e shtatë) , d.m.th. deri në Ditën e Zotit, pak para kthimit të Mesisë.

Kapitulli 11 na çon te Izrael dhe pas kësaj bien trumpeta e shtatë (rr. 15-19). Na njoftohet për herë të parë për periudhën prej 3,5 vitesh, ku ka dëshmi drejtuar Izraelit dhe populli i Zotit (ata që adhurojnë në oborri i brendshëm të Tempull) ndahet nga renegatët (oborri i jashtëm i tempullit).

12: 1 – 14:20 **Konflikti midis Izraelit, kishës dhe fuqive të së keqes**

12: 1-17 **Gruaja, dragoi dhe diktatori**

Kapitulli 12 vazhdon të përqendrohet te ngjarjet në Izrael. Flet për mbrojtjen e tepricës besimtare të Izraelit gjatë persekutimit të tmerrshëm i shkaktuar nga diktatori evropian dhe homologu i tij izraelas, antikrishti (mesia e rremë). Satani dëbohet nga qielli, kështu që Izraeli të bëhet kombi i rilindur, i cili do ta udhëheqë botën në adhurimin e Perëndisë së vërtetë, kombi nga i cili Mesia do të sundojë mbi mbarë botën.

12, 6. *Gruaja iku në shkretëtirë*: Megjithëse aludohet për të ardhmen (3,5 vitet), diçka e ngjashme i ndodhi kishës palestineze. Kisha iku në Jordan për t'i ikur persekutimit nga perandoria romake.

13: 1-18 **Diktatori dhe profeti i tij**

Te **kapitulli 13** na paraqiten dy egërsira – diktatori i konfederatës evropiane (që del nga deti, mjedisi pagan) dhe antikrishti, sundimtar i Izraelit, i cili e përkrah egërsirën e parë dhe e nxit Izraelin

ta adhurojë si mirëbërësi i tij. Ky i fundit del nga toka, d.m.th. toka e Izraelit dhe shënon mesinë e rremë.

13,1 shënon kërkesat e një perandori të mëvonshëm për nderimet hyjnore.

13, 18. 666. Ka të ngjarë njeriu (6) që hiqet si perëndi (x 3). Alternativat e parashtruara janë si vijon: shuma përgjithshme e shkronjave greke ose hebraike (çdo shkronjë në këto gjuha kishte një vlerë numerike). Kështu 666 = Neron Cesar. Ky shifrim paraqitet te dokumenti aramaik nga sundimi i Neronit të gjetur në Wadi Murabba'at, në Jordan.

14,1- 20 Të 144,000 të Izraelit dhe martirët

Kapitulli 14 është një interval. Duke parashikuar sundimin mijëvjeçar të Mesisë, në vegim ai qëndron në malin e shenjtë, kur do të kthehet Krishti, kurse rreth tij qëndrojnë 144.000 të të shpëtuarit nga Izraeli. Në qoftë se pranojmë këtë interpretim, atëherë rr. 3 duhet kuptuar si vijon:

“Vetëm ata 144.000 të çliruar nga toka (e Izraelit) me pagimin e jetës së Mesisë mund ta mësonin këtë këngë.”

Pastaj shpallet rënia e Babilonisë – perandorisë së egërsirës.

Kapitulli përfundon me figurën e dy të korrave. Të dy të korrat simbolizojnë shkatërrimin e fuqive pagane që arritën për të shkatërruar Izraelin (shih Joel 3,13). Beteja ndodhet në tokën e Izraelit: përmasat e përshkruara (300 km) u përgjigjen kufijve jugore dhe veriore të Izraelit.

15: 1 – 16:21 Shtatë gotat e zemërimit

Kapitulli 15 e parashikon popullin e Zotit të sigurt në praninë e Perëndisë, pasi kanë kundërshtuar me sukses egërsirën. Pastaj përgatitet një seri e re katastrofash.

15, 8 Shentërorja është e paarritshme, sepse koha e mdërmjetësisë ka marrë fund.

Kapitulli 16 i përshkruan këto katastrofa që përfundojnë në të njëjtën pikë të katastrofave të mëparshme, kësaj here me betejën e Harmagidonit.

16, 15 Sipas Mishnës, kapiteni i rojës së tempullit në Jerusalem u binte qark rrethinave të tempullit natën, dhe në qoftë se gjente një rojtar në gjumë, i hiqej teshat që digjeshin, dhe e dëboi lakuriq. krhs. 3,18.

16, 16 Harmagedon ishte bërë simbol për disfatën e ushtrive të mëdha, p.sh e ushtrisë së Joshijës.

Thatësia e Euftratit ua hapi rrugën partëve për të pushtuar perandorinë romake.

17: 1 – 19:10 **Mbretërimi dhe shkatërrimi i qytetit të diktatorit evropian**

Kapitulli 17 përshkruan prostitutën e madhe që përfaqëson kultin idhujtar të perandorit romak dhe ekvivalentin e tij të mëvonshëm.

17, 2 *me të cilën bënë fëlliqshti mbretërit e tokës: d.m.th. mbretërit e tokës kanë lidhur traktate ekonomike dhe politike me pasoja të kobshme: ata detyrohen të adoptojnë kultin e perandorit.*

dhe u dehën me verën e fëlliqshtisë së saj banuesit e dheut. krhs. 14: 8; aludim për mbizotërimin romak të botës mesdhetare.

17, 5 Ty titull ishte shkruar në ballën e saj:

Misteri shënon emrin që mban prostituta. Kjo nuk duhet kuptuar fjalëpërfjalshëm, por alegorisht: shkruhet Babilonia e madhe, por kuptohet Roma (krhs. rr. 9, 18).

nëna e lavireve dhe e të gjitha kobësive të botës: aludim për përqendrimin e idhujtarisë, besëtytnisë dhe vesës në qytetin perandorak.

17, 9-11: *Këtu kërkohet mendje e hollë. Shtatë kokët janë shtatë kodrat (e Romës) ku rri Gruaja (kulti idhujtar i perandorit). Shtatë kokët janë shtatë kodrat ku rri Gruaja; janë gjithashtu edhe shtatë perandorë: ¹⁰pesë ranë (Augusti, Tiberi, Gaj, Klaudi dhe Neroni), njëri është (Vespasiani), kurse një tjetër (Titi) ende s'erdhi,*

por, kur të vijë, do të qëndrojë pak kohë (sundoi vetëm dy vjet). Po edhe Egërsira që ishte e nuk është, edhe ajo është i teti perandor (Titi i mëvonshëm – egërsira e parë), është një në numrin e të shtatëve (ky është trupëzimi i të tjerëve të mëpasshëm) dhe shkon në humbje (shih Dan 9,26-27).

.....Po edhe dhjetë brirët që ti pe, janë dhjetë mbretër që ende nuk e kanë marrë mbretërinë, por do ta marrin pushtetin si mbretër vetëm për një orë bashkë me Egërsirën: Krhs Dan 9, 24-27:

Në kohën e mërgimit të izraelitëve në Babiloni, Danieli e pyeti Perëndinë për kohën e ardhjes së Mesisë dhe për kohën e fillimit të mbretërisë së tij. Engjëlli (lajmëtari) Gabriel solli përgjigjen nga Perëndia që vijon: Është përcaktuar për kombin tënd dhe për qytetin tënd të shenjtë (Jerusalem) 70 periudha prej 7 vitesh deri në pendimin e kombit; deri në mbarimin e rebelimit; deri në mbarimin e rendit të vjetër dhe deri në fillimin e rendit të ri, dhe deri në pastrimin e Tempullit. Dëgjo dhe kupto, që nga koha kur doli urdhri që të rindërtohet Jerusalemi (dekreti i Artakserksit në v. 444 p.e.s.) deri në ardhjen e Mesisë, janë caktuar 7 periudha prej 69 vitesh (= 476 vjet sipas llogaritjes sonë) dhe në fund të kësaj periudhe...do të zhduket Mesia dhe s'do t'i ketë pasardhës. Pas kësaj, qyteti dhe tempulli do të shkatërrohen prej udhëheqësit (gjeneralit romak me emrin Tit) që do të vijë. E deri në mbarim do të ketë shkatërrim dhe katastrofa. Ai (diktatori evropian) do ta lidhë besëlidhjen me shumicën (me renegatët izraelitë nën udhëheqjen e mesisë së remë) për 7 vjet. E pas kalimit të gjysmës së kësaj periudhe, ai do të ndalojë vazhdimin e flijimeve (në Tempull). Në majin e Tempullit do të paraqitet shtatorja e atij që shkakton shkretim. (Daniel 9,24-26).

Kapitulli 18 jep hollësitë rreth rënies së Babilonisë, e cila simbolizon perandorinë romake të egërsirës.

Vazhdon tema e rënies së Babilonisë, por tani paraqitet si shkatërrimi i qytetit të madh tregtar (siç ishte Tiri): në kohën e Gjonit Roma ishte qendra e tregtisë botërore.

19:11 – 22: 5 **Zbulesa e Krishtit dhe qyteti i Perëndisë**

Kapitulli 19 parashikon inaugurimin e erës mesianike – e përfytyruar si gostia e Qengjit. Pastaj vijon ndërhyrja e Mesisë për të mundur fuqitë pagane dhe të rimëkëmbur Izraelin në vendin e duhur sipas qëllimeve të Perëndisë.

19,13 Veshja e zhytur në gjak nuk do të jetë gjaku i Krishtit, por gjaku i armiqve të tij që ai po asgjëson (shih Isaia 63.1-6). Rabinët thanë se Perëndia do të vishte një mantel të tillë kur ta shpëtonte Izraelin dhe të mundë armiqtë e tij. Veshja e zhytur në gjak e identifikon atë si hakmarrës të gjakut. Ne duhet të interpretojmë DR në dritën e DV.

Kapitulli 20 flet për dekretin qiellor që urdhëron rimëkëmbjen e Izraelit duke përfshirë sundimin e Mesisë me kishën e tij, megjithatë vëmendja tërhiqet mbi martirët. Përshkrimi i mijëvjeçarit lihet për më vonë në kap. 21-22, sepse vijon menjëherë përshkrimi i kryengritjes në fund të mijëvjeçarit, si dhe përshkrimi i Gjyqit të Fundit.

Mbretëria mbi të cilën mbretëron Mesia përfaqësohet përgjithësisht si një mbretëri e kësaj bote, e përqendruar në Jeruzalem. Es. 65: 17-25 dhe 66: 22-23 flasin për krijimin e qiejve të rinj dhe të një toke të re, por përshkrimi i mbretërisë së Zotit është aty plotësisht për sa i përket kësaj bote (një Jeruzalem i gëzuar, jetëgjatësi njerëzore, stabiliteti në shtëpi dhe ferma, fëmijë të lumtur, kafshë paqësore). Disa shkrimtarë apokaliptikë kanë theksuar këtë konceptim të krijimit të ri, kështu që midis Judenjve është bërë e zakonshme të bëhet dallimi midis mbretërimit të Mesisë në këtë botë dhe mbretërisë së Zotit në botën e re (por jo pa Mesinë). Një larmi e madhe për gjatësinë e mbretërisë mesianike ekzistonte midis rabinëve.

20, 7 Gogu e Magogu ishin fillimist fise skite, por rusët e sotëm.

Kapitulli 21 dhe pjesa e parë të kap. 22, përshkruan mijëvjeçarin ku tërhiqet vëmendja mbi Jerusalemin e ri, ku sundon Mesia

me kishën e tij. Vetëm 21,1-8 përshkruan gjendjen përfundimtare pas mijëvjeçarit, ku s'do të jetë më pasosuri, vdekja ose njerëz të pa rilindur.

Kjo shihet nga fakti që Jeruzalemi i Ri zbret nga qielli në dy raste: së pari në fillim të mijëvjeçarit (21,10) dhe më pas në fillim të gjendjes përfundimtare (21,2).

21, 1 Deti për çifutët simbolizonte ndarje (e jo, sipas grekëve, mjet komunikimi): përveç kësaj deti simbolizon edhe rebelim të pareshtur. (krhs. Job 38, 8-11; Ps. 89, 9; Is. 57, 20).

21, 8. *Por frikacakët, tradhtarët dhe të çoroditurit, vrasësit dhe të pabesët, falltarët dhe idhujtarët, si dhe të gjithë ata që largohen nga e vërteta, i pret liqeni që digjet me sqfukur të zjarrtë.» Kjo është vdekja e dytë.*

... Në mënyrë tipike, lista e atyre që përjashtohen nga bekimet e krijimit të ri, fillon me ata që nga frika kanë mohuar fenë përballë persekutimit.

21, 16. Qyteti që përshkuan Gjoni është një kub, i ngjashëm me shenjtëroren e brendshëm të tempullit (1 Mbret. 6, 20) dhe me Jerusalemin qiellor në traktatën talmudike *Baba Bathra* 75b.

21:24 Mbretërit e botës do të sjellin dhuratat e tyre kur ata vijnë çdo vit në Jeruzalem për të ripërtërirë besnikërinë e tyre ndaj Mesisë (shih Zak 14,16-19).

Kapitulli 22 përfundon me apelimin e fundit për të pajtohen me Perëndinë tani, para se to jetë tepër vonë, sepse, kur të vijë papritur fundi, do të jetë tepër vonë për t'u penduar (22,11): të këqijtë do të përforcohen në të keqën e tyre, kurse të drejtët në drejtësinë e tyre (krhs. Dan. 12, 10).

Fundi po afrohet në kuptimin se epoka e kishës (midis javës të 69 dhe asaj të 70 në Dan 9), nuk merret parasysh.